

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
LXIV/2

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

*Др Недељко Богдановић, др Милан Драгичевић,
др Мирослав Николић, др Драгољуб Пејировић,
др Слободан Реметић*

Главни уредник

СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

БЕОГРАД
2017

Јелена Глишић

ЛЕКСИКА НАРОДНЕ МЕДИЦИНЕ У ТИМОЧКО-ЛУЖНИЧКИМ ГОВОРИМА

*Родитељима Живани и Симојадину
и сину Маици Рајковићу*

У В О Д

Професор Павле Ивић, приликом промоције *Речника тимочког говора* Ј. Динића у Зајечару (1989) истакао је да су са лексичке стране говори призренско-тимочке дијалекатске области добро проучени и да о томе у последње време стиже још речника и речничких збирки. Тада још нису до науке стигли најзначајнији и најобимнији радови, попут *Речника говора југа / јужне Србије* М. Златановића, *Речника говора јабланичког краја* Р. Жугић, *Речника говора села Каменице* (код Ниша), В. Јовановића, *Црнојравског речника* Р. Стојановића, *Речника тимочког говора* Љ. Рајковића, *Речника Пиротског говора* Д. Златковића, *Речник зајлањског говора* В. Цветановића. Појавио се и један број тематских речника: *Јужноморавска ѿвртшарска лексика* Ј. Марковић, *Земљојисна и њој сродна лексика југоисточне Србије* Н. Богдановића, *Змијски речник* Н. Богдановића, *Ткачка лексика* Ј. Марковић. *Антропографски речник југоисточне Србије* Н. Богдановића. Овоме треба додати и бројне радове теренске ономастике (Изморник, Прешевска Моравица, пиротски крај, Тимок...).

Изазован је у том смислу био и задатак регистровања лексике којим се обележавају појмови *здравствене културе*, односно *терминологије народне медицине*.

Тако се догодило да за свој дипломски рад на Групи за српски језик Филозофског факултета у Нишу прихватим тему *Лексика народне медицине у тимочко-лужничким говорима*. Рад је урађен и одбраћен, а овде износимо само један његов део, онај који се могао организовати у облику речничке збирке, док је систематизација грађе, са описом лексичких група, па и с понеком напоменом о функцији дотичне лексике у самој здравственој

култури остао за неко публикавање где неће бити од пресудног значаја дијалекатска страна ове лексике, и где ће бити тежиште на њеном културолошком значају.

Лексика је прикупљена од информатора на терену, у зиму 1989–1990. године, а истраживање је обухватило села око Сврљига (Жељево, Извор, Гулијан и Ђуринац), која припадају ТЛ дијалекту;

Приликом прикупљања грађе на терену нисам располагала неким посебним упитником, који би ми вероватно био користан да сам га имала, али сам настојала да се унапред водим неким замишљеним редоследом који се касније потпуно оформио у садржај по коме је грађа систематисана. Тај садржај изгледа овако:

ојшїи називи за болесїи;
врсїе болесїи,
болесїи главе (очне болесїи, болесїи уха, болесїи мозга),
болесїи унутрашњих органа
болесїи органа за дисање (болесїи грла и носа, од назеба и прехладе)
болесїи органа за варење (болесїи зуба, болесїи осталих органа за варење),
болесїи јетре, жучи и слезине,
болесїи органа за мокрење,
болесїи жлезда и лимфних чворова,
болесїи срца и крвних судова,
болесїи њолних органа,
болесїи косїију и зглобова,
кожне болесїи,
заразне болесїи,
душевне болесїи,
остале болесїи,
їелесне мане (їоремећаји говора, їоремећаји вида, їоремећаји слуха, їоремећаји хода, остали їелесни їоремећаји),
физичке їовреде,
називи болесника,
їелесни органи,
локализација болесїи и бола,
вид исїољавања болесїи и бола (видови манифестације болесїи, вид и инїензиїеї исїољавања бола),
индивидуални осећај болесїи,
сїадијуми болесїи (зачеїак болесїи, сїадијум оїоравка и оздрављења, негашивни исход болесїи,

симпџоми болесџи (оџиџи симпџоми болесџи, џочейџни симпџоми болесџи, џромене у боџи лица и џела болесџника, симпџоми џојединих болесџи, џроџраџне џојаве болесџи, осџали симпџоми болесџи), џсихо-емоџивно сџање болесџника, узроци и узрочџници болесџи, називи за лекаре и лечење, називи за лекове, модели лечења (маџијска медицина, осџали облици лечења).

Претпостављам да сам на овај начин прикупила гро лексема којима се служи говорџник тимочко-лужничког подручја српског језика, мада и ту има места неколиким напоменама:

а) Избегавана је модерна терминологија, иначе (у неком обиму) позната и садашњем говорџнику сеоске средине (јер је сада скоро сваки човек болесџник са вишекратним пацијентским статусом!);

б) гушћа мрежа теренскога рада на ширем подручју сигурџно би обогатила фонд записа који сам ја могла остварити, где би нарочито било занимљиво и корисно регистровати синониме (регионализме);

в) у постојећем раду нисам тежила могућој деривацији, што иначе не би било тешко сазнати кад би било времена и могућности за боравак на терену;

г) најзад, није посебно праћена усмена медицина и ветерина, иако је овај крај познат по великом броју записа усменог стваралаштва (песме, приче, бајања, паремиологија), што би свакако, додатно, обогатило број записа.

Бројџни тзв. „гранични случајеви“ свакако замагљују прецизност систематизације, али таква систематизација била ми је у другом плану – важније ми је било утврдити постојање неке речи у говору. Ту мислим на тешкоће, или разлоге, да се нека реч, рецимо „здравац“ сврста у фитонимију (ботанику), народну медицину, митологију, фармацију и можда још негде. Ми смо је овде узели зато јер се неколико његових листића протрља међу длатновима кад се човек враћа с гробља. Неко ће ту видети медицински моменат (јер је *здравац* по народном веровању, антисептичан, па ће убити бациле на рукама); други ће видети осећај мириса који упућује „на живот и здравље“ којим се човек дистанцира од свега што се везује са гробљем, трећи ће уживати у мирису, јер се ради о људима горштацима окренутим природи и вегетативном свету (где је свака трава *здравац-миришљавац*), четврти прочитати неко митско својство ове ароматичне биљке која живи на планини, али је сељаци

пресаде и у неки свој зид, близу куће, јер она воли да расте у камењу, док неки ће уживати у одгонетању самог имена или приписивању ко зна каквих асоцијација у вези с њим. Други случај: „грмотрн“ – лепа и загонетна реч, пред питањем да ли да уђе у лексику народне медицине ако моји информатори знају да је „нешто важно, али не знају од какво се пије, и како се пије“.

Највећи део фонда лексике народне медицине који се овде излаже припада нашим записима са терена. У неким случајевима, како би се, у складу с насловом то поље приширило, консултовани су и следећи дијалекатски речници: *Лужнички речник* Д. Манића, *Речник њиројског говора* Н. Живковића, *Речник тимочког говора* Ј. Динића (в. Литературу и Скраћенице). Многе су се речи, разумљиво налазиле и у мојим записима и у овим речницима, али кад би „нашла“ и нека реч које немамо у записима, која има неки другачији облик од интереса за творбу дијалекатске лексике, или за дијалекатску фонетику, поготову ако се јаве синоними, или их пак прати илустративан пример из говора, коме нисам могла одолети, то је преузмано, и давано с ознаком извору в. Извори). То никако не значи да се нека реч налазила само у нашим пунктовима, јер су дијалекатски речници са овог терена и бројем и обимом све јачи, али наш циљ није био утврђивање неке географије ове лексике, то остаје за посебне задатке.

При преузимању таквих речи уједначавање је дошло само у писању полугласника (уместо апострофа, које користи Живковић, овде је знак њ; **бъзовка** : *бъзовка*). Што се канонског облика за глаголску лексику тиче, узимано је 3. л. једине презента, али није тумачено истим обликом, већ је у дефиницији инфинитив (**лекује**... *лечии се*) (Живковић је за основни облик, пошто ови говори немају инфинитива, узимао 1. л. презента: **лекујем** ... *лечии се*). Африказа [дз] означавана је словом S (спкала).

Рад је рађен пре више од десет година, па овде нису консултовани дијалекатски речници са овог подручја који су касније објављени. То су, иначе, и врло обимни речници (*Речник њиројског говора* Д. Златковића, у две књиге; *Службени гласник*, Београд 2014; и *Речник Тимочког говора* Љ. Рајковића Кожељца, *Лексика*, Неготин 2014), па је за очекивање да би се тамо нашло и више речи из области овога списка.

*

Поред поприличне дијалекатске уједначности целине тимочко-лужничког дела призренско-тимочке дијалекатске области, јављају се и неке различитости, на које ћемо скренути пажњу (а тичу се лика забележене лексике).

Заједничке одлике: финално *л* (*оболѐл, оїлзал*), појава *ч, џ* за **тј, дј* (*наїрачује, вѐце*), прелаз *к, г* у *ћ, ђ* пред вокалима *е, и*, и иза *ј, љ, њ* (*нође, руђе, бѐрџи босїљак, бѐљћа*); експираторан акценат без опозиција по квантитету и квалитету, овде бележен знаком /'/, истрвени резултати старог јотовања (*наїраїиен*).

Неке посебне одлике: пиротски и лужнички део има *љ* према тимочком вокалном *л* (слзѐ : *слзѐ*, клнѐ : *кљнѐ*); сугласничка грпа *дн* као *гн*: (*зѐгњица*). Имамо утисак да у пару *л / љ* на подручју Пирота и Лужнице претеже *л* (*желуд* : *жельуд*) африкатитација *џц, џч* (*лїйче*), а такође и склоност ка употреби *s* (*свркѐл*, мн. *свркѐље*). Исто подручје има облике множине неких именица м. рода на *е/је* (*ркѐл* → *ркѐље*), То је и условило чешће узимање појединих лексема из речника са ових подручја, иако се оне налазе и у нашој грађи.

Разлике се виде и у постојању већег број лексичких синонима, али то тражи посебна истраживања: *мајчина душица* – *душичина*; *мрчкав* – *чибїричав*; *мрење* – *мрње* – *мрџка* – *умирач* и сл.

СКРАЋЕНИЦЕ

а) скраћенице Извора

П Живковић (1987)

Л Манић Форски (1997)

Т Динић (1988)

б) остале скраћенице

ТЛ тимочко-лужнички дијалекат

анат. анатомски

аугм. аугментатив

в. види

жарг. жаргонски, у жаргону

зб. збирно

изр. изрека, израз

кл. клетва

л. б. лековита биљка

л. т. лековита трава

нар. бај. народна бајалица, басма

нар. песма народна песма

непр. непроменљиво

несвр. несвршени (глагол; глагол несвршеног вида)

пеј. пејоратив

подр. подругљиво, с подсмехом

прил. прилог

свр. свршени (глагол, глагол свршеног вида)

фиг. фигуративно

шаљ. шаљиво

РЕЧНИК

А

ајдучка трава *Achillea millefolium* L хајдучица, л. т. за лечење обољења органа за дисање и варење, за шуљеве и опште исцрпљености организма.

ајдучћи мелён м хајдучка трава, спориш *Achillea millefolium* L.

алипав, -а, -оболестан; слабашан, танана здравља; фиг. увенуо. – *Сѣојан бѣше муж и њо, а сѣг дошъл алипав, едвѣ њо љуѣ иде*. П; исто што и алтав. Л.

алтав, -а, -о сакат; са телесним или психичким недостатком П; инвалидан, деформисаних удова. Л.

алтавица ж саката жена; жена са телесном или психичком маном.

алтавштина ж/м саката особа, особа са телесним или психичким недостатком.

ап м таблета; лек .П.

апатѣка ж аптека.

арам / м непр. проклет. – *Да љи је све ара̑м и ка̑ѣран* (све проклето и црно).

арѣм в. арам.

ацијазма ж освећена вода; чудотворна вода која, по народном веровању, лечи разне болести.

Б

баграв, -а, -о таман, потамнео.

базди / *бъзди* несвр. гадно смрди.

бајалница ж врачара, бајалица. – *Ја сам бајалница, љја сам оѣтуриалница. Ја чу избаяјѣѣи, / ја чу оѣтуриѣѣи* (нар. бај.). (Т).

балдисѣ несвр. умарати се (издаје га снага).

балдише свр. уморити се, изнемогнути (изда га снага).

бапка ж рана, раница на устима.

барсѣи босиљак м *Mentha pulegium* L. метвица.

басметарка ж врачара, бајалица. – *Ене иде Зорка басмѣѣарка, / че љи ѣребаје с љко ѣерѣѣ* (нар. бај.). (Т).

батѣше (се) свр. померити памећу.

бездѐр / *бездир* м зорт, паника, страх. – *Тъг ју уваїи бездѐр, кько че съг шаква мокра и гола да ѝрѝде ѝроза- салѝ.*

бездѝр в. бездер. П.

бѐл пелѝн м пелен, пелен бели *Artemisia absinthium* L.

бѐла рада ж камилица *Matricaria chamomila* L.

бѐла цигѐрица / *циђерица* ж плућа.

белѐе несвр. белети, бледети.

бележит, -а, -о обележен чиме по лицу (богињама и сл.).

бѐли раван м хајдучка трава, спориш.

бѐли слез м *Althea officinalis* л. т. која се користи код обољења органа за дисање.

белодрѝбина ж пеј. пегава особа, беломуњаста особа, особа чија боја лица подсећа на боју беле цигерице.

белоклѐпав, -а, -о човек са белим трепавицама.

беломуас, -та, -то / *беломуѐс* / *беломујес* особа која има плаву косу, беле обрве и беле трепавице. – *Јован црномлѝес човек, а деїѝ му дошло бело-муасїо.*

беломујес в. беломуас.

беломуѐс, -та, -то в. беломуас. (Т).

берѐ несвр. скупљати гној, гнојити, отицати (о рани). – *Берѐ ми ѝрс.*

бѐре чѝр несвр. гнојити, отицати (о чиру).

бесниче *Digitalis* л. т. позната као лек за јачање срца.

бесничје зб. бесник, зубатица, дигиталис вунасти *Digitalis lenata* Ehrh (Т), в. бесниче.

бесноча¹ ж лудост, поремећеност ума, или понашање на начин како се понаша особа поремећена ума;

бесноча² ж особа која се понаша ненормално. – *Ока како бесноча.*

бије несвр. бити, ударати (о срцу).

бије ко живо изр. спорадични али јаки, оштри болови у желуцу.

биља̀рица ж жена која лечи биљем. (Л).

блага рана ж црни пришт. – *Усију, усїуїи, блага рано, мѝдна бубо.* / *У Сїамбол д-їдеи.* (Т).

благне свр. ублажити, лакнути (на души), попустити (о болу).

бљувѝч м избљувак, оно што је избљувано, бљувотина.

бљување с гл. им. од бљује, повраћање. – Чим поједѐ нешто, ѝдма бљување, бљување док си мешїну истури.

бљује несвр. повраћати.

богиње / *бођиње* мн. *varicellae* оспице, вариоле (мале, велике и овчије богиње).

бодѐж м пробод (болест назеба и прехладе). – *Забоддоше се ђжи и бодѐжи, / убоддоше Виду у слабину.* (Т).

бођиње мн. в. богиње.

бѐквица / *жиловлак* ж *lantago* жиловлак; л. т. за зацељивање рана и посекотина и лечење кожних чирева.

бѐлан, -лна, -лно болестан; који је захваћен неком болешћу.

болѐдување с боловање, стање кад је особа под боловима, в. болување.

болѐдује несвр. боловати. – *Боледува, боледува, ња си оздравѐ.* (Т); болестан је, подносити болест.

болѐж ж бол; болест. – *Че се ѓмре од болѐж.* (Т).

бѐлес м болест; општи назив за сваку врсту болести. [Честа су колебања у роду, тако да је код старијих мушки род, а код оних који су прошли неку школу – женски.]

бѐлесно 1. израз за нездраво, поремећено стање организма; назив за оболело место на/у организму. – *Колѐно ми бѐлесно, зајѓј ѓекѓ одим; 2.* болесна особа.

болѐт в. болест.

болешљѓв, -а, -о мало болестан (помало болестан), који често оболева.

болешчѓна ж болест, болештина. – *Болешчѓна га црна изѐла* (кл.).

болѓ несвр. осећати бол; ~ *га глава, рука, нога* осећа болове у пределу главе, руке и ноге; ~ *га у груди, у сѓомак* осећа болове у пределу груди и стомака; ~ *низ гѓуцу* осећа болове у грлу (крајницима, ждрелу и једњаку); ~ *ниско мешина* осећа болове у доњем делу стомака.

боли га грбина изр. има болове у пределу кичменог стуба.

бѐлка ж (мн. бѐлѓе) бол, болест.

болниѓ м болесник, оболела особа, онај који болује. – *Неје дѓбро дѓброме јунаку, / а камоли бѓлноме болниѓку* (нар. песма). (Т).

бѓлница ж здравствена установа за лечење, испитивање и рехабилитацију болесника.

болниѓца ж болесница.

болњѓв, -а, -о болестан, болан. – *Наумни да жѓне ѓиноно девојчишиѓе, ал онѓ сѓѓално болњѓво ѓа га ниѓкуј неѓе.* (Т).

болување¹ с гл. им. од болује, боловање, патња због болова.

бѓлување² с одсуство с посла због болести. – *Болѓ, не-мѓж се рабѓти, морѓл сам да ѓзнем бѓлување.*

болује несвр. в. боледује.

бѓље му општи израз за стање кад неко постепено оздрављује, мало му је бѓље у здравственом смислу.

бѓлѓа ж болест, бѓлка. – *Не мѓж да ѓѓѓкнеш од бѓлѓу.* (Т).

бѡпка¹ ж бубуљица.

бѡпка² ж (мн. бѡпѣ) богиња; ожиљак од богиње.

борѡвница ж *Murtus communis* л. т. чији плодови служе за лечење анемије и опште исцрпљености организма.

бѡс-голѡглав м *Taraxacum officinale* Web маслчак.

бѡсийљак м *Ocimum basilicum* цвеће и л. б. – Верује се да има лековито дејство на органе за дисање.

брѣза ж *Betula* лисни пупољци и младо лишће брезе користе се за лечење обољења мокраћних путева и жучи, разних кожних обољења, назеба, грознице, повишене температуре тела и за заустављање пролива.

брнѡ с десни у устима. – *Манечко деѣѣ мѡра да жљувѣ зелѣни лѹк да му очврсну брнѡ.* (Т).

бѡз м *Sambucus nigra* зова (дрво); зовин цвет; зова Л.

бѡздѣж м смрад.

бѡздѣње с. гл. им. од бѡзди.

бѡзди из *ѹсѣѣ* каже се кад се осећа непријатан, неугодан задах из устију (последича покварених зуба, обољења желуца, бубрежних обољења, шећерне болести, разних болних процеса у плућима, гнојних синуса итд.).

бѡзди несвр. смрдети.

бѡзѡвка ж в. бѡз.

бѡтѣљ м патрљак руке или ноге. – *Он нѣма дѣсну шѡку, ал кѡд ѣе удѡри сѡс онѣѣ бѡѣѣљ, онѡ ѣѣи зашѣѣурѣе у глаѡву.* (Т).

бѡцка несвр. бости, боцкати, пробадати. – *Бѡцка ме некѡ ѣѡ-грбин.* (Т).

В

вѡлинка ж недостатак, мана. – *Сѡѣѣи чѡвѣк ѣма нѣку вѡлинку.* (Т).

вѡличан, -чна, -чно који има какав недостатак, ману.

вѡљаје несвр. ваљати, бити здрав, в. неваљаје.

ванѣелије ж јеванѣеље; чаробне речи или чини.

ванѣѡзија ж занесењак, замлата.

вѡтра повишена телесна температура.

вѣт, -а, -о који је избледео, олињао, остарио. – *Мѣлоѣ сѣѣанѣл нѣкако вѣѣѣ у лицѣ, ѣѡѡ нѣ на добрѡ.* (Т)

вѣѣѣ несвр. бледи, стари. – *Кѡд ѣѣѣ ѣѣрѡвкѣ чѡвѣк ѣѡѣде нѣма му живѡѣѣ. Сѡмо жљѣѣѣ, вѣѣѣѣѣ, жљѣѣѣѣ, вѣѣѣѣѣ док се не осѣѣѣи и не ѣѣмре.* (Т).

вѣѣѣѣ м падавица, епилепсија. По народном веровању падавицу су преносили ветрови.

вѣѣѣѣ ж обрва, веѣѣѣѣ. – *Сѡрче ѣѣвер у вѣѣѣѣѣ га ѣѣѣи, / Над вѣѣѣѣѣ му крѣѣѣѣ ѣѣрнѣѣ сѣѣѣѣѣ.* (Т).

вражалица ж врачара.

вра́же несвр. врачати, бајати.

вражу́ка несвр. врачати, гатати.

вражукáње с гл. им. од вражука, врачање.

вражљѝц м врач, онај који баје, који лечи враџбинама. [Постоји разлика између врачара, врачка / врачар и вржалѝц / вражалица. Први пар се бави и лечењем бајањем, а други има улогу пророка, прориче шта ће бити, ко је у нечему крив, ко је начинио пакост, ко је послао урок или враџбине. Сента из Витановца је био вражалѝц, а није се бавио лечењем. Борко из Ђуринца је био травар, и нико га није сматрао врачом или врачаром. У неким случајевима то бивају исте особе, па врачка и враже и лечи итд.]

врат м 1) љуљ, вртоглавица, заврат, луда трава пијана трава *Lolium temelentum* L. 2) тешко обољење *encefalitis* које се јавља након употребе хлеба справљеног од жита у коме је било траве врата.

вратѝк м дем. и хип. од врат, шија. – *Вратѝк му ѿѝнак кѝко слáмка.* (Т).

вра́че несвр. врачати, прорицати судбину. – *Едни вра́чу* [врачају] *у длáн, друђи у углење.* (Т).

вра́чка ж врачара.

вргá / *врга* (мн. врђе) оспа, бубуљица.

вр́гав, -а, -о бубуљичав.

вређа / *уврецује* несвр. вређати, дирати већ постојећу рану.

вређáње повређивање већ постојеће ране или болног места.

врéка несвр. јаукати, кукати; вречати.

врља́в, -а, -о / *разокав* зрикав

вр́ска несвр. изговарати глас с језиком на горњим зубима (види: преврскује).

вртогла́в, -а, -о који је ћакнут, који је ненормалан. – *Не бу́ди у њéга сигуран, он је ма́лко врѝогла́в.* (Т).

вртогла́вштина ж аугм. пеј. ћакнута, ненормална особа. – *Лéкни се од мéне врѝогла́вшѝно еднá.* (Т).

врчѝ несвр. шикљати. – *Врчѝ му крв из жѝлу.*

вў́ска ж чешће у мн. *вусће* кожно обољење; бубуљица, оспа. (П).

вў́скав, -а, -о бубуљичав.

вѝшка́ ж мн. вѝшће вашка.

вѝшкав, -а -о вашљив.

вѝшља м пеј. вашљивко; вашљивац.

вѝшљѝв, -а, -о вашљив.

вѝшна ж вашљива жена; вашљивица.

вѝшоља́к м в. вѝшоња́к

в̑шоња̑к м / *в̑шоља̑к* аугм. од вашка. – *К̑д̑ њогледа̑ оно̑ му̑ њ̑на глава̑ с̑с̑ в̑шоња̑ци̑.* (П).

в̑шчи̑ца ж дем. од *в̑шка̑*, ситна вашка.

Г

гав̑ѝз м *Symphytum officinale*. т. за искашљавање; у виду облога за лечење рана и запаљења коже.

гав̑ѝља несвр. тешко хода; тешко жваће.

гав̑не свр. фиг. умрети. (П).

глед̑ѝц м зеница ока.

глиста̑йв̑, -а, -о који има глисте, којије попут глисте, цвилав. (Т).

глка̑ ж гука, израслина. – *А̑ њ̑-вра̑и̑ му̑ глка̑ до̑ гл̑ѝ.* (Т).

глка̑в̑, -а, -о који је гукав, који је са израслинама. – *Глка̑ве му̑ но̑ђе од̑ њ̑ро-ши̑рене в̑ене.* (Т).

гло̑г м *Crataegus* (*б̑ели моно̑гуна* и *црни̑ nigra*) цвет, лист и зрео плод глога (глогине) користе се код артериосклерозе и хипертензије, за јачање рада срца и за умирење организма.

гло̑ђи̑ња ж глог, глогиња *Crataegus oxyacantha*, плод глога.

глу̑в̑, -а, -о без слуха, фиг. онај ко се понаша као да нема слуха. – *Зап̑ел̑ ко̑ глу̑в̑ у̑ га̑јде.* (Т).

глу̑в̑ѝе несвр. глувити, губити слух. – *Глу̑в̑ѝем̑ њ̑олак̑, али̑ сигурно.* (Т).

глу̑вна ж пеј. глува жена.

глу̑воч̑а ж глувота.

глу̑вча / глувшам онај који је глув. – *Честит̑т̑ глу̑вча, две̑ чу̑је.* (Т).

глу̑вша глув човек.

гљ̑и̑жда̑в̑, -а, -о закржљао.

гњ̑и̑ште с место на телу захваћено гнојем.

гњ̑о̑ј / *гњ̑о̑ј* м нуспроизвод запаљења ткива у виду течне или густе жућкасте или зеленожућкасте лучевине.

гњ̑и̑да̑в̑, -а, -о / *гњ̑ид̑љив̑* који има гњиде.

гњ̑ид̑љ̑ив̑, -а, -о в. гњидав.

гњ̑ид̑на ж она која је гњидљива.

гњ̑о̑ј м в. гној.

гол̑ѝма бол̑ѝс ж запаљење мозга. – *Не̑ ни̑ чу̑до̑ ши̑о̑ е̑ њ̑ака̑в̑, он̑ болува̑л̑ од̑ гол̑ѝму̑ бо̑лес̑, њ̑ам̑ до̑леко.* (Т); туберкулоза, заразно обољење које изазива појаву специфичних туберкула у ткивима. Савремена медицина, поред туберкулозе плућа, зна и за туберкулозу бубрега, црева, јетре, зглобова, коже, лимфних чворова, полних органа итд.

- голѐмо грмадичје** зб. *Potentilla erecta* трава од срдоболе. (Т).
- гологўза** ж *Sichorium intybus* лековита биљка.
- горѐтина** ж нагорело место.
- гороцвѐт** м *Adonis* л. т. која се користи за срчана обољења.
- горўва** ж горушица. – *Цѐл дан ме цѐји горўва.*
- горўво** / *горушица* жругосис, жгаравица, непријатан осећај у једњаку и ждрелу, изазван појачаним лучењем желудачне киселине.
- горушица** ж в. горуво
- грашан**, -шна, -шно ознојен, са грашкама зноја по челу.
- грбав**, -а, -о који има грбу, грбавац; који услед болести иде погрбљено.
- грбина** ж леђа.
- грбњача** ж кичма.
- гргўтав**, -а, -о хрипав, промукао.
- гргутавѐје** несвр. добијати храпавост у говору (промукао, хрипав глас) услед болести у грлу.
- грѐпљав**, -а, -о рапав. – *Грѐпљаво ми нѐкво у гўшу, изглѐда да че ме вача грѐи.* (Т).
- грип** м *influenza* заразна болест проузрокована нарочитим врстама генетски мутирајућих вируса грипа, која се манифестује високом температуром, запаљењем дисајних органа или органа за варење и главобољом.
- грипљив**, -а, -о онај ко је оболео од грипа, грипозан.
- гркав**, -а, -о промукао.
- гркавѐје** несвр. добијати промукао глас.
- гроза¹** ж осећање одвратности, осећање гадости.
- гроза²** ж дрхтавица, грозница.
- грозѐјем** / *грознеје* несвр. постајати ружан [током болести].
- грóзи** несвр. чинити ружним (некога или нешто) [болест]. – *Бóлћа грóзи, а не убáви.*
- грóзи се** несвр. осећати нелагодност (грозу) пред болесником или у сусрету с оним ко је оболео или рањав (грози се од нечага).
- грознѐје** несвр. постајати груб, од болести.
- грозница¹** ж назеб који се манифестује дрхтањем тела.
- грозница²** раница на усни, најчешће као последица прехладе, али и: – Мисли се да је узрок узбуђење од љубавног осећања.
- грозничав**, -а, -о онај који има грозницу. – *Цѐло лѐтѐ би некакó грозничав, шѐк љод есен се мáлко љоѝраи.* (Т).
- гртко** прил. нелагодно. – *Грѝко ми од овој јѐдење.*
- гўка** ж израслина на телу, најчешће на врату.

гурељ м крмељ у оку. – *Мора д им код докџура да видим шџо ми сџанло излази гурељ на лево око.*

гурељив, -а, -о који је крмељив.

гутав, -а, -о који има кврге, који има гукe на врату.

гутурач тежак кашаљ.

гуцул м зао дух. – *Гуцул да џе изедџ.* (Т).

гуша врат, грло. – *Сџегло га у гушу.*

гушав, -а, -о онај који има натеклу гушу, задебљани врат с предње стране.

Д

даврандисује се / *даврандише се* несвр. дотеривати се, удешавати се; опорављати се (после болести). (П).

далџк м слезина; болест слезине са отоком; бол испод груди. – *У далџкаџ ме боли;* 1. увећана, отечена слезина; 2. запаљење десни, оток десни.

даниноћ м *Viola arvensis* л. б. које се користи за лечење органа за варење и за надимање стомака.

деврендише се несвр. в. деврендисује.

дејани се несвр. држати се, држати се некако, једва се држати. – *Сџаника се едџа дејани.* (Т).

дија несвр. тешко дисати, дахтати. – *Уморџ се џа едџа дија.* (Т). [Нормално дише – *џува*; тешко дише – *дија*, а за тешко и проређано дисање – *издивује.*]

дијање с гл. им. од дијам, дисање, дахтање.

дилалтија болест уста код које отиче рилица, жилица под језиком.

добије се болес изр. вид испољавања заразних, инфективних болести.

довџује несвр. види по мало, једва види. – *Едџа доџујем да зашџем џул на каџџ.* (Т).

дожалџе (ми) безл. ражалостити се, осетити тугу, жалост, сажаљење.

дозимџе свр. постати хладно. – *Кџд џи одеданџџ дозимџе, да знаџш да си се разболџл.* (Т).

докџаца свр. в. доклца.

доклџца свр. / *доклца* / докџацати, доћи клеџајући.

доклџца свр. доћи до краја, одживети.

доктур м лекар. м мн. доктурје. (П).

докундише свр. разболети се, оболети. (П).

домучнџе свр. (ми, нам) постати мучно (коме).

достудџе (ми) свр. постаде ми хладно.

дочуџа свр. чује, али не баш најбоље, чује донекле. – *Дочуџам ја, ал не свџћи џуџи, мора да е на време, квџ ли.* (Т).

дочувује несвр. чути, али не баш најбоље, чути донекле.

дочувује несвр. чути, имати добар слух. – *Не дочувујем не довицујем добро.* (П).

драпа се / дрпа се несвр. чешати се крупним покретима. – *Сигално се драпа, ња мора да е шугав, ел има ваише.* (Т).

драпља ж/м она која се много и често чеше.

драпса се несвр. в. драпа се.

драсти се несвр. дрхтати, осећати језу, страх.

дрезгав, -а, -о рапав. – *Некакво ми дрезгаво у-гушу.* (Т).

дрен м *Cornus mas* цвет и плод дрена служе за лечење повраћања, мучнице и пролива.

дрзгав, -а, -о в. дрезгав.

дрља / *дрљина* ж крмељ.

дрљав, -а, -о **1.** крмељив; **2.** човек са искривљеним уснама. (Л).

дрктање с нервоза, дрхтање тела. – *Увашила га дрктавица, неко дрктање.*

дрктавица ж в. дрктање.

дрљина ж в. дрља.

дрпање с чешање, снажно чешање.

дрпа се несвр. чеше се снажно. – *Дрпа се ко Циганин.* (Т).

душње с гушење, губљење ваздуха при дисању.

души се несвр. гушити се, немати ваздуха при дисању.

душичина ж мајчина душица (миришљава трава); *Thymus serpyllum* L.

дълк м болест слезине при којој се она повећава, подуст *megalosplenía*. – *Деда Еленко знае да гори дълк.* – *Чу ти изгорим дълк.* (Т)

дънгосан, -а, -о обележен каквим ожиљком на лицу.

дъшче несвр. тешко дисати, дахтати.

Ђ

ђине несвр. фиг. гинути, пропадати, венути.

ђинцула ж мн. / *ђинцуле* ране по лицу (неодређено значење, неке – било какве ране).

ђоз м нана питома *Mentha piperita* L.

ђурђевак м *Convallaria majalis* л. т. за многобројна срчана обољења.

Е

евтика ж / јевтика / јефтিকা туберкулоза.

евтикав, -а, -о / *јевтичав* / *јефтичав*, туберкулозан, сушичав, болесник оболео од јефтике / туберкулозе.

евтїчав, -а, -о в. евкав. – *Немој да њијеш вођу њо њега, он е, њрлега, евїїчав.*

еглїчица ж јаглика, јагличје, јагорчевина *Rumula veris*, лековита трава.

ежи се несвр. јежити се (од прехладе).

еџа ж јеџа. – *Ваџа ме неква еџа.* (Т).

езїк м језик.

екцѐм м екземна кожна болест која се манифестује црвеним флекама праћених сврабом, перутањем и отоком.

есѐн м јасен *Fraxinus excelsior*.

ећим м лекар (П). (Постоји занимљива „Ећим Тана“, приповетка Тире Ранчића из његове збирке „Под Старом планином“ о народном лекару Тани Поп-Крстићу из Пирота.)

ечмак м *чмичак* / *јечмичък* гнојница на очном капку. – *Дигал ми се ечмак на око.* (Т).

еџњак м једњак.

Ж

жа̀лфија ж *Salvia officinalis* кадуља, кадуна, калавер; л. т. за лечење плућних болести, нервних болести, болести органа за варење, реуматизма и менструалних тегоба.

ждр̀љав, -а, -о који је крмељивих, водњикавих очију.

ждр̀љча м особа водњикавих, крмељивих очију.

желу̀д / *жељуд* м желудац.

жељу̀д м в. желуд.

жива̀к м тајанствена бољка. – Верује се да неко може да је „*наїраїи*“.

живь̀ц м (мн. живцї / жївци) живац, нерв.

живо̀влак / *жило̀влак* / *жилавлак* м *Plantago major*, боквица, биљка чије се лишће ставља на ране ради извлачења гноја, боквица.

жїга ме у *коше* изр. има осећај жигања, пробадања у костима.

жїзне / *жєзне* свр. оштро ошине, прободе бол. – *Жїзнуло га њреко грбїну, ња ене га сьг се не моџе исїраїи.*

жїла ж тетива испод колена. – *Удари га сьс ѡвоџу њреко жїле.* (Т).

жїлавлак м в. живовлак.

жїлка ж дем. и хип. од жила, жилица. – *Од реїїју му излџла жїлка на нос, црвенá.* (Т).

жило̀влак м в. живовлак.

жл̀т, -а, -ожут (пожутео од болести). – *Жлїи ко дуња.*

жлтѐе / *жлїеје* несвр. жутети, постајати жут (од болести).

жлтѐје в. жлтее.

жлтеница ж жутица (болест јетре); icterus. – *Лани ми ѿсїароно деїе боледува од жлїеницу, али кько му Сїаврија свари некву ирраву, оно ирре-здраве.* (Т).

жлтеничав, -а, -о који болује од жутице.

жлти раван м Achillea clypeolata л. т. жута хајдучица.

жлтило с жутило, жута боја. – *Увайило га некво жлїило, иїој не добрo.* (Т).

жлтне свр. зажутети се.

жлтује несвр. жутети; стално је жут, увек је жут. – *Жлїи жлїију, црвени иуију.* (Т).

жлтуња́в, -а, -о жућкаст, бледуњав, убледео. – *Некакав ми жлїуња́в у лице, не знам на квo че излэзне.* (Т).

жлч м жуч.

жлчка ж жуч, жучна кеса. – *Жлчку ми вади сваћи дан.* (Т); – *Како да је без жлчку!* – каже се за слаба човека.

жље́бав, -а, -о човек са неправилним уснама (види: жьмбав).

жље́бине ж мн. десни (у устима).

жље́зда ж жлезда. – *Појавила му се жље́зда иод мишку.* (Т).

жљеница ж fonticulus темењача, слој масних наслага, љуспица пепеља-стоморке боје на темену беба насталих услед појачаног лучења лојно-знојних жлезди.

жмўкав, -а, -о оштећеног вида, зрикав.

жoља́в, -а, -о који је жгољав, који је закржљао.

жўзне свр. ударити снажно (о болу), в. животне.

жўмбавица ж женска особа кривих уста.

жўмбав, -а, -ом који има крива уста.

жўца несвр. боцкати, пробадати, штрецати. – *Неково ме жўца у слабине.*

3

забeре свр. загнојити. – *Кад рана забeре, на њу се иїура живoвлак.* (П).

заболи́ га нешїо освр. ознака за почетак бола.

заболи́ свр. отпочети болети, добити изузетно јак осећај бола.

завараче свр. закукати; почети се жалити. – *Чим ме види, она завараче, ише овој ми, ише оној ми.* (Т).

завeне свр. зараста рана. – *Шїoио рана од иїуј ињнку иушку, она вeне oче да завeне.* (Т).

завoди се несвр. заносити се у ходу.

заглуши свр. заглухнути. – ... *ише сїе му oчи заслeише, ише сїе му уши аглушише* (нар. бај.). (Т).

заглушило га изр. добио осећа јаке болове у ушима услед којих слабо или скоро ништа не чује.

загњица / *saǵɲiɕa* ж задњица, тур; задњи део нечега.

загругтавѐје свр. добити грругтав, промукао глас.

загрозеје свр. постати мучно (грозно), згадити се.

задави га изр. добити болове у грлу са утиском дављења у пределу врата.

задрпа се свр. почети се (грубо) чешати.

задуша га изр. несвр. гуши га, тешко дише; има астму. – *Деда Гаверу е јако задушало.* (Т).

задиса несвр. имати непријатан задах, заударати, смрдети (од неког труљења у организму).

задуши (се) свр. загушити (се).

заёл му се зуб изр. има окрњен или покварен зуб.

заецкује / *zajec̣kuje* несвр. замуцкивати при говорењу.

зажлтеје свр. почети жутети, зажутети.

заздравѐе свр. заздравити, почети оздрављати, залечи се, скоро се излечи.

– *Чека још малко да заздравѐе ња че га њушије из болницу.* (Т).

зазѐбне / *zasebne* свр. назепсти.

зазубице ж мн. трњење десни; изр. ва́та зазубице.

засѐбне свр. в. зазѐбне.

зајецкује несвр. в. заецкује.

закусне свр. запахнути, запахне скоро да угуши, при чему запахнути (она ко је запахнут) кашље. – *Срећоше ју але, / але аловиџе, / дуовиџе, / веџровиџе, / ња ју закуснуше* (нар. бај.). (Т).

закомлица свр. почети замуцкивати.

закомлицкује несвр. муцати у говору. – *Не че́сџо, ал њонџи њуџ елис добрѐ закомлицкује.* (Т).

закрпи се око изр. заочна болест код које се око превуче неком мреном па постане непрозирно.

залати несвр. тетурати се, посртати. – *Залати се како њијан.* (Т).

залекује свр. залечити (рану).

залолосује (ме) несвр. заносити (ме) у глави, хватати (ме) несвестица.

залуав, -а, -о / *zaluav* онај коме „Нису све овце на броју“.

залубен, -а-, -о фиг. коме је отупљена оштрица (бистрина), мало блесав; ударен. (Т).

залував, -а, -о који је замајан, који је замлаћен, в. залуав.

залувавштина ж пеј. замајана, замлаћена особа.

залулосан, -а, -о ошамућен.

залупен, -а, -о који је заврнут, који је уврнут, који је замлаћен.

- залѣцка** свр. почети шуцати.
залѹштен, -а, -о фиг. заврнут, замлаћен, ненормалан.
замаѿија свр. опчинити, замађијати.
замѿта несвр. заноси ногом при ходу, храмље. – *Срѿѿен замѿѿа с лѿву нѿгу.* (Т).
замлѿтен, -а, -о / *замлачен* замлаћен, ненормалан.
замлатѿтина ж онај који је замлаћен.
замлѿчен, -а, -о замлаћен.
замлѿцкѹје несвр. замуцкивати
замлѿчне свр. замуцнути. – *Замлѿчне ѿо нѿкад, ал нѿ ѹвек.*
занѿктице ж мн. болест цепања ткива око ноктију.
занѿси (га) несвр. имати (ко) вртоглавицу, несвестицу.
занѿси ме у одење несвр. имати осећај несигурности, заношења у страну при ходу.
запалѿње плѹћа ср pneumonia упала плућа, запаљење плућа.
запрѿтак м закржљао, мали растом.
запрѿчич м дем. и хип. од запртак.
запунавѿе свр. закржљати у развоју; пустити стомак (кад дете закржља, оно „запунавеје“). – *Едно деѿѿ им јѿко заѿѿнавѿло.*
зараѿен, -а, -о заражен.
засвиткавѿл, -а, -о онај коме услед високе температуре сијају очи.
заслепѿло (га) свр. добити јаке и интензивне болове у глави услед којих се привремено обневиди, заслепити.
засрѿи свр. засврбети.
застрѿне свр. застати у развоју.
застарчѿе свр. застарити, застати у развоју, брзо почети да (се) стари. – *Њѿноѿо девѿјче дѿјде некѿо засѿарчѿло.*
засѿуши се рана зарастати, зацелити (о рани).
засѿне свр. засушити се [рана, посекотина]. – *Шѿѿѿ ѿо рѿна ѿѿшка ѿѿалијѿнка, / Она сѿне, ѿче да засѿне* (нар. песма). (Т).
затављѹје несвр. гушити се(од кашља), зацењивати се. (П).
затајѿи се свр. загушити, изгубити дах; истерати некоме дах. – *Затѿјѿим се чѿм сѿ ѿѿдѿгнѿм.*
затајѿи ми груди / у груди свр. имати осећај гушења у грудима (затворио ми се дах).
затаѿушка ж гушење.
затѿѿри свр. 1. Ономогућити пражњење црева; 2. Добити оток крајника праћен јаким боловима услед којих не може да се гута.
затѿкне свр. отекнути, мало отекнути.

- зати́ра** несвр. сатирати, убијати. – *Тија бо́лес свѣ заџи́ра.*
- зати́сне** свр. **1.** затвориити, запушити (нос услед болести, назеба, кија-вице); **2.** ~ у груди затворити груди шлајмом и отежати дисање.
- затл́чен**, -а, -о духовно заостао, ограничен, затуцан.
- зати́ре** свр. изгубити, упропастити, уништити [болест].
- зати́вне** се *џлу́ћа* добије се упала плућа, запаљење плућа.
- зау́шће** ж мн. обољење доушне жлезде, заушке.
- зацрвѣје се** свр. зацрвенети се. – *Зацрвѣја́л се како џерђи́ш.*
- зацрв́и се** свр. поцрвени, зацрвени се од стида или од хладноће. – *Зацрвѣило му се око́л зу́би.* (Т).
- зацрвѣ́ле му се о́чи** добио црвенило, оток очију.
- зацрвѣ́ло му се гр́ло** добио црвено грло због прехладе или инфекције.
- зачмр́љен**, -а, -о затуцан, заостао. – *Ма, квó има да џира́жши од њѣга кьд зна́ш да е зачмр́љен.* (Т).
- заша́три** свр. почети кривити (у ходу), ћопати. (П).
- зашља́чи** свр. омађијати, омамити, занети. – *Ђаволска невѣстѣа зашља́чила љу́ђе и они џи́ли да се џода́ве* (П).
- заштү́кне¹** свр. изгубити свест, онесвести се. – *Кьд џа́де он зашџи́уче.* (Т).
- заштү́кне²** свр. пасти у кому. – *Ао, он веч зашџи́укал, го́шова.*
- заштурѣе** свр. мркнути (свест). – *Кьд џе уда́рим, ш-џи зашџи́урѣе у гла́ву.*
- збл́скан**, -а, -о ударцима затупљен, смлаћен.
- зго́ден**, -а, -о погођен. – *Зго́ден у срѣд грү́ди.*
- зго́љав**, -а, -о жгољав, ситан, закржљао.
- згу́ли** свр. огулити, одрати. – *Згу́ли сам си џрс, док сам намешџи́ал ћу́нци.*
- згу́љен**, -а, -о здеран, огуљен. – *Приви́ја згу́љено колѣно.* (Т).
- згмѣ́чен**, -а, -о који је згњечен, ударцима спљоштен.
- згмѣ́чи** свр. згњечити, спљоштити.
- згра́шти се** свр. изгребати се.
- згребáшти** свр. пеј. згребе. – *Ма́чка га згребашџи́ла џо очи.*
- згребѣ́** свр. изгреба, огребати. – *Згребѣ ме џи́рње џо ру́ће.*
- згуљо́тина** ж здерано, огуљено место на телу или чему другом.
- згуљо́ше** свр. пеј. одрати, огулити. – *Свѣ сам се згуљоса́л, дор сам се ка́чил џо они́ја ба́грење.* (Т).
- здрáв**, -а, -о онај ко је у општем стању организма, ко није оболео.
- здрáвац** м *Вegonia* л. т. користи се у народном веровању у вези са погребним обичајима.
- здрáвје** с здравље. – *Не́ка је са здрáвје.* – *Пи́ши ми кькó си са здрáвје.*
- здрáвјице** с дем. и хип. од здравје. – *Чувај си здрáвјице дор га џмаш.*
- здраву́је** несвр. бити здрав, живети у здрављу.

земљосан, -а, -о таман у лицу као земља, као мртац; испијена лица, дошао у лицу таман као земља.

земљоше се свр. начнити се у лицу као од земље, потамнити у лицу.

зложешан, -шна, -шно који слабо једе, који је без апетита.

зџва ж *Sambucus nigra* баз, базовина; цветови зове користе се код обољења органа за дисање, за снижавање крвног притиска, код реуматизма и нервозе.

И

игличица ж в. јаглика.

иде му ћисела вода на уста изр. осећати мучнину и печење у једњаку и желуцу праћену киселим подригивањем.

избацује шлајм изр. искашљује густ гнојав секрет из плућа.

извитлил рџку ишчашео (руку). (Л).

изглоби свр. испасти из зглоба, ишчашити (руку, ногу).

изгорен, -а, -о који је задобио опекотине по телу.

изгоретина ж *изгорџина* опекотина, опеклина. – *Појарџл се с ћијело млеко, џа му се на ногу најрајџла голема изгоретина*. (Т).

изгорџина ж в. изгоретина.

изгрбави се свр. погрбити се од тешког рада, добити грбу; пребити леђа. – *Од шегљење и ринџање сам се изгрбавџл, не од добрџо*. (Т).

изгџби се свр. постати забораван, постати сенилан.

изгџби снагу свр. онемоћати, изгубити снагу од неке болести.

издџт м надув. – *Овај џирава лџчи од издџџи*.

издџтћиња ж *Huregicum perforatum* L. кантарион, госпина трава.

издивује несвр. једва дисати, издисати, дахтати. – *Ене га где издивује џзбрдо*.

издџје се свр. надути се.

издџне свр. издахнути.

изђџну свр. мн. изгинути, пропасти.

изџбне свр. назепсти.

излекџје свр. излечи. – *Излекувџл га Вукадџн из Рогџџије*. (Т).

излекџје се свр. излечити се. – Тај се бџљћа не излекџје [нелечива је].

излџмен, -а, -о изломљен. – *Излџмена му лева нога*.

изманћа свр. смањити, спласнути (о отоку на телу).

изњџрен, -а, -о изнурен, исцрпљен, изнемогао.

изњџри свр. изнурити, исцрпити [болест].

изрџка се свр. храчући избацити слуз из носа, исхракати се.

изрџкне се свр. исхракнути се.

изрџкује се несвр. исхракивати се.

и́лач / *и́лач* м лек. – *Пијем некви и́лачи шио ми докѣур ѿреѣисал, али слабо ѿмагају.* (Т).

и́лач м в. илач.

и́ма жлѣзде израз за болесника који има непознато обољење жлезде праћено отоком.

и́ма надимање израз за болесника који осећа надутост у пределу трбуха праћену болом.

исипа́л, -а, -о се осуо се, ослабео, омршавео. (Л).

исипе свр. исипати, осипати (кад се детету појаве богиње по телу), добити осип.

и́ска несвр. биште; чисти главу од вашију.

исклосна́вен, -а, -о повређен у пределу вилице. (Л).

иску́жља се свр. **1.** пукне се па покуља из њега (о чиру). – *Начѣс му се искужља́л чир.* (Т); **2.** побацити.

испа́ри се свр. опећи се паром, врелом водом. – *Испари се сас жѣшку во́ду* (Т).

испи́јен, -а, -оизнурен, изнемогао, слаботелесан.

испрезѣ́бне / *испрезѣ́бне* свр. прозепсти.

испрезѣ́бне свр. в. испрезебне.

испри́шти се свр. добити приштеве по телу.

испршави́л, а, -ло се добио пришу по лицу; кожа на лицу му испуцала.

испу́кне свр. испадне, испрсне. – *Испу́кле очи оно́ме који Си́евана уро́чи.* (нар. бај.). (Т).

иср́ка се свр. исхракнути се, хракћући одстранити слуз из носа. (П).

исрку́је се несвр. исхракњивати се. (П).

испѣ́шка свр. испустити гасове из себе.

исти́не свр. охладити се, озепсти, смрзнати се. – *Исти́нумо на овѣја си́уд.*

исти́ца несвр. истицати, искурити. – *И крв ѿо́лк исти́ца из њѣга.*

истѣ́нчи се свр. постати тањи, мршавији, омршавети.

исѣ́ја се свр. искијати се.

исцѣ́ли се рана свр. зарасте, зацели се, залечи се рана.

исци́бри свр. постати испијен, постати блед и скоро прозрчан. – *Душан у садње време добре́ исцибрил.* (Т); смршати. – *Дејѣшо ни исцибрило.* (П).

исцибри́л, -а, -о ослабио, смршао. – *Исцибри́л – од њѣга осѣале са́мо очи.* (Л).

исчамрѣ́е / *ишчамреје* / *ичамреје* свр. ископнити, ослабити, ослабити физички и психички, излапити. – *Си́ар човек чамрѣе, чамрѣе, дор не исчамрѣе.*

исѣ́не се свр. исушити се, увенути, исахнути.

и́ште се несвр. требити се од вашију, бискати се. (П).

ишчамрѐл, -а, -о онај ко изгуби снагу од неке болести.

ишчѐши *се зглоб luxatio* померити се, искочити, испати кост или кости из лежишта зглоба, зглобне чашице.

ишчѐпи се свр. искривити се, извитоперити се. – *Исчѐйило се, ња не личи на човѐка.* (П).

Ј

јаглика / *јеглика* / *игличица* ж *Daphne blagayana* рана пролећна биљка жута цвета.

јагорчѐвина ж *Primula veris* л. т. за искашљавање секрета из плућа.

јарѐбика *Sorbus aucupara* јаглика, јагличе, л. т. за лечење плућних болести (особито лакше искашљавање).

јаска несвр. боли пулсирајуће (зубобоља). (Л).

јѐвтика ж туберкулоза.

јевтѐкав, -а, -о / *јевтѐичав* туберкулозан.

јевтѐкљавштина ж/м пеј. туберкулозан.

јевтѐичав, -а, -о туберкулозан, в. јевтикав.

јевтѐичавица ж пеј. туберкулозна болесница.

једѐ ме у сѐиомак, у *јесљудац* изр. за бол у виду осећаја једења у стомаку и желуцу.

једѐћ м *Aconitium* л. т. за мигрену и реуматизам.

језѐк м орган у усној дупљи – *Дѐгла му се нека врѐжица на језѐк.*

јендрѐца несвр. храмати, ићи храмљући пошто (му) је једна нога краћа, шепати.

јѐнса несвр. иде „на кѐнт“ (иде побочно). (Л).

јесѐн м јасен (користи се у неком лечењу, али неутврђено ком).

јечмѐк м *јечмичѐк* гнојница на очном капку.

јѐчмичѐк м дем. од јечмик.

јѐри га нѐпоље изр. има пролив.

К

кадарчѐк, -шка, -шко мало ојачао, постао кадар.

камѐлица ж *Matricaria chamomilla* какомиља, бела рада; л. т. која се користи се код очних болести, чирева, упала коже и слузокоже, болести желуца и стомака, главобоље, болова у ушима и код приглувости.

кантариѐн м / *смицѐља* *Hypericum perforatum* богородичина трава; горња половина биљке у цвету користи за лечење болести гениталних органа, обољења органа за варење, кожных болести, за нарастање рана, посекоти-

на и других повреда на кожи, шуљева, за јачање апетита и општег имунитета организма.

ка̀пка ж кап, шлог – *Сѝревила га ка̀пка*.

ка̀пше несвр. скапавати (од умора). (П).

ка̀рака̀п м болест уопште. (П).

ка̀шљица ж кашаљ, кашљање, tussis. – *Най̀адла ме голема̀ ка̀шљица*. (Т).

ка̀шљичав, -а, -о који кашље, који болује од кашља.

кѝчица ж в. кантарион.

клѐка ж *Juniperus communis* л. т. која се користи код реуме и назеба, код цревних паразита и као диуретик.

клѐт, -а, -о проклет, проклињан.

клѐтва ж у нар. медицине: поступак да се магијски, речима упути болест онемо ко се проклиње. [У говору Лужничанки има баш много клетви. Мушки одговор је: „*Кун, кун – кливун*“! (Кливун је – говно. Значи, клетва је ништа, не важи!). Али, у клетву и проклетство се верује.]

клѐца свр. подрхтавати (о коленима) услед опште исцрпљености тела у болести.

клѐцка несвр. клецати, ходати на једној нози, храмати.

клѝнаво сприд. кењкаво (дете). Дете које много плаче.

клѝнови м мн. усов, препонска кила код дечака.

клу̀вчи се несвр. савија се у клупко. – *Клу̀вчи се – боли га меши́на*. (Т).

кл̀к м / *кльк* кук.

клѝне / *кльне* несвр. клети, проклињати.

кль̀к м кук (у Лужници)..

кльне́ невр. клети (у Лужници).

кља̀кавштина ж/м пеј. онај који је кљакав. – *Кља̀кавшти́но една́, бе́жи одо̀йле*. (Т).

кљу̀ца му у *уво* јављају му себолови, пулсирање и осећај кљуцања, ударања у ушима.

кобе́ља несвр. једва иде.

ког̀лица несвр. штуца, дави се. – *По́че да ког̀лица и у̀йи́ји се*. (Т).

ког̀цање с штуцање.

ко̀калица ж велика кост, кошчурина.

ко̀кало с кост (мн. *ко̀кала* скелет).

кокр̀дав, -а, -о кржљав, неразвијен.

ко̀лчи се несвр. држати се круто, укрупњено (као колац).

ком̀лица несвр. муцати.

ком̀лица несвр. муцати, збуњивати се при говору. – *Кьд га и́иши́а кме́и шии́о е и́и́ој и́ека̀ рабои́ил, он и́оче да ком̀лица*. (Т).

кѡмса се несвр. чешати се наглим покретима. – *Кѡмса се ко да има ваише.* (Т).

копнѣје несвр. копнити, топити се, нестајати. [у физичком смислу, од болести].

копрѣва ж *Urtica* лист коприве користи се код плућних болести, за зарастање рана и раница на кожи, код анемије, за дијету и за повећање количине млека код дојиља.

кѡс м / *коска* / *кочина* кост.

кѡска в. кос.

кѡсопас м болест која доводи до опадања косе, лишај косе.

кочѣна ж в. кос, коска.

кочѣнка ж **1.** зглавак на нози;. – *Убила сам си нѡгу у кочѣнку.* – *Болѣ ме ногѡ у кочѣнку.* (Т); **2.** дем. од кочина.

кѡчкав, -а, -о човек са пегавим лицем. (Л).

кошчѣна ж кост.

кошчѣнка ж дем. од кост.

кѣра несвр. кашље. – *Насѣбал ѣа сѣг кѣра ли, кѣра.* (Т).

крвавѣт, -а, -о крвав.

крвљѡше несвр. крварити, прокрварити.

крвѡљина ж аугм. и пеј. од крв. – *Кѣдно се избѣше ѣѡм на кѣј, онѡ крвѡљина ѣѡѣѣкла на сѣ сѣрѡне.* (Т).

крвомѡчљив, -а, -о онај који мокри крв.

крвчѣк м дем. од крв.

крѣв, -а, -о ѡпав. – *Рѡда е крѣва на дѣсну нѡгу.*

крѣви несвр. храмље, шѣпа. – *Вѣден колѡр крѣви на дѣсну нѡгу.* (Т).

кривокѣкав, -а, -о особа ишчашена кука и кривог хода.

кривонѡсес, -та, -то који је крива носа.

крѣкав, -а, -онај који крѣља, кашље.

крѣн, -ѡ, -ѡкрѣн.

крѣдѣљ м (мн. крѣдѣљѣ П) крѣвав зуб, остатак окрѣненог зуба у вилицѣ.

крѣнча / *крѣнча* м особа са физичким недостатком (без зуба, уха).

крѣнча м в. крнча.

крѣтетѣна ж крѣста (доњи део кичме с карличним костима). – *Мѣшѣна му ѣрѣрѡсла за крѣтетѣѣну.* (Т).

крѣтѣ мн. крѣтетѣи који се стављају на оболело место на телу ради излечења (у враѣбинском лечењу).

крѣпа ж болест желуца до које долази када се неко преједе.

крѣче несвр. тешко кашљати.

крѣжља несвр. нагло излазити, излазити у масѣ (о крви).

кукаља ж кукаст штап, кукаста тојага као помоћно средство старијима и особама оболелих ногу које несигурно ходају. – *Баба узе кудељу, а деда кукалу...* – *Почел и он да оди на две кукале.* (Т).

кукурџ м л. т. која се користи код шуге и вашљивости, в. кукурек.

кукурџ м / *кукуреж* Helleborus div. кукурек.

куња несвр. / *куњаје* лоше се осећати, осећати се немоћно.

куњаје несвр. осећати се лоше, куњати. – *Лежим цел дџн и куњајем.* (П).

купина ж *Rubus* оструга; корен купине користи се код дрхтавице, врућице, менструалних тегоба и крварења; купиново лишће за јачање желуца и оболелу слузокожу уста и црева; зрели плодови купине за јачање имунитета.

Л

лабне свр. попусти, ослаби, смањи интензитет. – *Малко ме лабну грбина.*

лакне свр. наступити олакшање, смањење и ослобођење од тегоба бола или болести.

лако прил. субјективни осећај олакшања болесника након прележане болести.

лан м *Linium* житарица која се користи се за опекотине и упале коже и слузокоже.

лекарица ж жена лекар. – *Моја маји лекарица, лекарица биљарица ...* (нар. бај.). (Т).

лекување с гл. им. од лекује, лечење.

лекује несвр. лечити, исцељивати. – *Лекује га бађи Вукадин из Рогошије, али слаба вајда.* (Т).

лекује (се) несвр. лечити се.

ленгер м рентгенски апарат, рентген. – *Гледали га на ленгер, али му ништа не йронаоде.*

лешче / *слешчен* несвр. дахтати, стењати.

липа ж *Tilia* цветови липе користе се код назеба, обољења органа за варење и код појачаног знојења.

липсување с липсавање. – *Дошло до липсување.*

липча ж врста кожног обољења.

липча свр. / *липше* липсати. – *Нек липче, дабогда!* (Т).

липше свр. погрд. умре, угине. – *Млого е болан, оче да липше.* [Стока липше, или цркне, а човек умре, йресџаји се, уйокоји се, ойише на онај свей... Умире и пчела, или говедо.]

лиша ж болест коже, врста екцема, лишај.

лошотија ж / *лошотиња* недаћа, зло, беда; болест.

лошотиња ж в. лошотија.

луд, -а, -о **1.** онај ко је нервно оболео, пореметио памећу; **2.** фиг. особа неконтролисаног, и неприхватљивог, понашања.

лудна ж несташна, немирна, луда женска особа.

лудоча ж лудост.

лунџа ж тамна или браонкаста пега на лицу; трагови прележаних богиња по лицу.

лунџав, -а, -о онај који има тамнобраонкасте пеге по лицу (луње); који је пегав по лицу.

луње ж мн. пеге по лицу (као назив болести чешће се користи у множини). – *Убаво му сѝѝѝ луње ѝо лице.* (Т).

луца м пеј. луд. занесењак, особењак; лудак.

лџкне свр. осетити олакшање, ослободити се тегобе, лакнути.

лџко перце с – *Енѝ иде Зѝрка басмеѝјарка, / че ѝи ѝребѝје с лџко ѝерце* (нар. бај.). (Т).

лџцка несвр. штуцати.

лџцкање гл. им штуцање.

Љ

љига ж мн. љиђе / лиђе слуз која малом детету иде из уста.

љигав, -а, -о коме теку љиге из уста.

љигаџи несвр. пуштати љиге, квасити љигама што.

љигна ж пеј. особа којој стално цуре бале из уста.

љигша м в. љигна.

љиђе ж бале, слине, в. љига..

љубиџица Viola користи се код обољења органа за дисање.

љуспица ж ситне плочице епидерма које опадају кад рана засушује.

М

магарица ж / *могарица* pertussis магарећи, велики кашаљ, рикавац, заразно обољење у виду загушљивог кашаља. које се преноси капљичним путем. – *Деѝѝѝно ми ѝма магарицу.*

магаричав, -а, -о који болује од магарећег, великог кашља.

магаричка ж магарећи, велики кашаљ. (II).

мађијара ж в. мађијарка.

мађијарка / *маџијарка* ж жена која прави магије.

мађије / *маџије* ж мн. магије.

мађионара ж жена која се бави магијама. – *Сѝѝѝано ле, мађионаро ле, / Маѝи се од ѝѝѝ мађије* (нар. бај.). (Т).

мађоше несвр. бацати чини, мађијати. – *Мани се од њеј мађије, / Својо ми село мађоса.* (Т).

мазуљ / *мозуљ* м жуљ.

мајасиљ / *масиљ* м врста кожне болести, лишај, екцем. (П).

мајчина душица ж *Thymus* л. т. за лечење обољења дисајних путева уопште, посебно великог кашља и бронхитиса.

малокаван, -вна, -вно болешљив.

мамка ж **1)** врста хроничне главобоље; **2)** бол, севање, жигање, прободи у костима.

мане свр. престати да боли. – *Шјојо рана од њуј њнку њуику, / Она боли, оче и да мане, / Шјојо рана од њуј њнку сабљу, / Она вене, оче да за вене. / Шјојо рана зуби девојачћи, / Она њече, нече ни да мане* (нар. песма).

манит, -а, -о / *манљив* који је са неким физичким недостатком, који је под маном.

манљив, -а, -очовек са манама.

маносан, -а, -о са манама.

мањк м недостатак [телесни или душевни].

маражљика ж болест, оронулост, увелост. [М(а)р(а)жљика је болест стабла. Које се цепа и испушта неки сок, а овде је то свакако фигуративно.]

масиљ м в. мајасиљ. (П).

маслачак м / жута рада л. б. *Taghacum officinale*.

маточина ж *Melissa officinalis* L матичњак, мацина трава л. т. за умирење нервног система.

мацијарка ж (мн. мацијарће) жена која се бави магијама, врачара.

мације ж мн. *мађије* / *мације*, чини, враџбине; предмет којим се чине мађије. – *Видим њурено на каију нево цвѣје, некви црвени конци, некви каијанци, мора да су мађије.*

мацијосан, -а, -о омађијан.

мацијосује несвр. чинити / правити мађије, мађијати, опчињавати.

мацијоше / *мацоше* свр. омађијати, опчинити; бацати чини.

мацоше несвр. мађијати, бацати чини.

мејур м мехур, бешика.

мелен м лек, мелем. – *Мелен се њура на њрс који боли.*

менћае несвр. смањивати се, копнити, нестајати, топити се наочиглед (плод или човек). – *Човек менћае, менћае, док не несјане.* (Т).

месечина ж хајдучка трава *Achillea millefolium* L.

металћа ж очна болест од које се болеснику навлачи бела скрама преко очију. – *Усију, усијуи, металћа, / Със сеђиру ње њосеко! / Зайали се око на Тому, / Със шјо че га угасимо.* (нар. бај.). (Т).

мѐтвица ж *Mentha spicata* нана, милодух лист метвице користи се за лечење плућних астме и хроничног бронхитиса, за смиривање нервног система, код пролива и повраћања, болова и грчева желуца, болова у жучној кеси, болести материце и јачање организма.

метѝл у *очи* очна болест од које се болеснику навлачи бела скрама преко очију. – *Ударил му метѝл у очи.*

меѝшар мек, неотпоран [у физичком смислу], слабашан.

меѝр м / *мејур* **1.** плих, клобучић. – *Излѐгал му меѝр на усѝа;* **2.** бешика.

мешѝна ж трбух, стомак. – *Цѐл дѝн ме јучѐр болѐ мешѝна.* (Т).

мешѝнка ж дем. и хип. од мешина.

мешѝнче стрбушчић (обично од детета).

мешѝњак мпеј. од мешина, трбушина.

мешчина ж меснати део тела. – *Болѝ умешчинѝ, болѝ у кѝше*

мешчинка ж хип. од мешчина. – *Исѝалѝа нѝгдѐ мешчинка на њѐга.*

мѝжав, -а, -о жмиркав, кратковид.

мѝжља м пеј. онај који не види добро.

мѝжна ж пеј. она која не види добро.

мисѝрка ж слинац који виси из детињег носа. – *Јѝш му мисѝрѝе вису, а ѝн ѝска да се жѐни.* (Т).

мѝца несвр. муцати. – *Мѝлча мѝца кѝд врѐви.*

млцање с гл. им. од млцати, муцање.

могарица ж в. магарица.

модрѐје несвр. постајати модар, модрети. – *Пѝче да модрѐје – замалко да ѝмре.* (Т).

мѝзуљ м жуљ (мн. мозуљѐ П). – *Дигли ми се мѝзуљи ѝо лоѝаѝу (шала).* (Т).

морија ж мора, помор, епидемија.

мѝчник м мокраћни канал.

мрѝзавац м *Colchium, C. Autumnale* л. т. за болове уопште и за повишену температуру.

мрењѐ с / *мрѝчка / умирач* умирање, смрт.

мрѝчка ж смрт, умирање. (П, Л).

мрѝкне му се свѐс / *мрѝкне свес / ѝвни се у очи* несвр. јављати се невестица праћена јаким боловима у глави.

мрѝледан, -дна, -дно слаботелесан, слабуњав. – *Мрѝледан је чича Тѝма за ѝѝј рѝбоѝу, ѝѝј ѝрѐбе млѝд, јѝк чѝвѐк.* (Т).

мрѝмори несвр. мрмљати, мумлати. – *Мрѝмори си сѝм за сѐб нѝшѝо.* (Т).

мрснѝчина ж грозница на устима. – *Наѝадле ме дѐвѝѝ рѝне, ѝодљѝѝаѝе, / мрснѝчине, чезнѝчине* (нар. бај.) (Т); herpes грозница, црвенило на устима у

виду ранице. – *Изашла му мрсничина на усџа.* (Т); ранице на устима изазване инфекцијом или дејством неког вируса, грозница.

мрсољџв, -а, -о слинав, балав. – *Дејџџо си мрсољџво на башиџу.*

мртавџц м мртав човек. – *Мрџавџ се не кџџе, сџмо се џроџлакни.* (Л).

мртвосан, -а, -о скоро мртав, као мртав; фиг. пијан.

мртвосује несвр. обамирати, падати од умора.

мртвоше несвр. и свр. обамирати, падати, пасти од умора.

мрџав, -а, -о / *мрџав* / *чибириџав* који је слабог апетита.

мрџи (се) свес в. мркне.

мрџкав, -а, -о који је без апетита, који слабо једе. – *Мојава деџа џољко мрџкава да неџе ниџџа да еџу* (Т), в. мрџав, чибириџав.

мрџав, -а, -о / *мрџавџв*. мрџав.

мрџавџв, -а, -о в. мрџав.

мршавџе несвр. мршавити. – *Неџе га бџде – жлџџе и мршавџе.* (П).

мукуваџе с гл. им. од мукује, доживљавање јада, психичког бола.

мукује несвр. бити у муџи, јаду, осећати психички бол.

муџав, -а, -о нем, без мођи говора

муџавџина ж пеј. нема особа..

мџмоли несвр. неразговетно говори, мрмља, мумла.

мџта м мутаваџ, мутавако. (П).

Н

набатџе свр. отекнути, натекнути, надути се. – *Нагаџџа га крџва и сџг му нога набатџџа.*

набџре свр. загнојити. – *Мљога џџи је набрџло – џриврџџи му жџвољак.*

набџљничав, -а, -о болестан (мало); благо, мало болестан, помало болан.

наботџџу *миџиђи* надују се, отекну миџиђи.

наврџљи свр. набацити. Кад дете много плаче, веровало се да му је мађијара „наврџљџла виџ“, те је потребно да му врачара „расврџљи виџ“.

навџшџњи свр. најмари (подиђу га жмарџи, најџежи се од страха или од хладнође).

наглџвичав / *наглџвџничав*, -а, -о наглув.

наглџвџничав, -а, -о в. наглувичав.

нагмџчи свр. нагњечити.

нагњавџи се *коска* нагњечити се, угњечити се (коска).

нагрубџе свр. огрубџети, унакази, учини ружним од болџсти. – *Заџџџо га бџлес не најџде, /Макар голџме бођџње, /Та да му лиџџе нагрџбџе.* (Т).

надвóрица / *ѿнадворица* ж дијагоа пролив, учестало пражњење црева.
– *Ваїїла га надвóрица*. (Т)

надíја¹ свр. затворити нос коме (мраз). – *Некво ме надијало, ѿа едвó врèвим*.

надíја² свр. заразити дахом, пренети болест дахом, ваздухом.

надимáње с надутост, издутостстомака

надолéе свр. постати тешко на души. – *Нешїо му надолéло, нек ѿорové ѿа че му ѿрóјде*.

наéвуге несвр. шепати по мало, шепати скоро неприметно. – *Наéвуге на едну нóгу*.

наéжи се свр. најежити се.

назадњичав / *наsадњичав*, -а, -о назадан, заостао, приглуп.

назéбал, -ла, -ло прехлађен.

назéбнем / *наséбне* свр. назепсти.

назїма ж стадијум зачетка, почетка сваке болести.

назїми се свр. назебе. – *Назимїл се јучér док смо одгрчали лїсник ѿа ми и дьн̄с зимá*. (Т)

назéбне свр. назебсти. – *Кьд излáзиш надвóр, узнї си дрéју да не назéбнеш*. (Т)

наséбне свр. в. назебсти, прехладити се.

насебóтина ж прозобло место, прозоблина.

накатáрчи се свр. натаћи се, набости се. – *Том̄н се укачїл на кóла, онó волóви р̄гну, он ѿадне и накаїтарчи се на режњїће*.

накашљување с накашљивање.

накрївује несвр. кривити помало, храмати.

накўли се свр. савити се у пасу, погрбити се. – *Бáбичка се накулїла*.

налéга несвр. притискивати. – *Пóче бóлес да ме налéга*.

налудничав, -а, -о / *налудњича* впомало луд, сулуд, ударен, ћакнут. (Л)

налудњичав, -а, -о в. налудничав.

намўсен, -а, -о који се омусио, који се онерасположио.

намъши се свр. најежити се (подиђу га жмарци, најежи се од страха или од хладноће).

на̀на ж / нане *Melissa officinalis*, в. метвица.

нанé с нана (биљка). (П)

на́очи прил. на изглед; изр. *Ваңул на́очи*; урочен, бачени уроци на њега.

напа́дну болесїи народни назив за вид испољавања, добијања заразних болести.

на́прата ж несрећа која се шаље путем мађија.

напрáтен, -а, -о упућен магијом. – *Най̀ра̀т̃иен вој живáк*– каже се за жену која оболи од опасне болести.

напрáти свр. / *най̀рачу̀је* упутити, нарећи коме мађије. – *Най̀ра̀т̃иено му* (П) (неко му је учинио мађије те болује или трпи неко друго зло) < *Най̀ра̀т̃иѝли му неср̀е́ђу на ку́ћу*. (Т).

напрáтѝтина ж урок, мађије (које је неко некоме напратио).

напрáчује несвр. упућивати некоме мађије. (П).

насе́дне кр̀в свр. створити хематом на удареном месту.

наслу̀ти свр. наружити, нагрдити. – *Уда̀ри́л га ѝреко о́чи ѝа га наслу̀ти́л*. (Т).

насти́не свр. прехладити се, назепсти. – *Че насти́немо у ову́ ледени́цу*.

настра̀ни́чав, -а, -о ненормалан, који је мало застранио, скренуо. – *Нема́ј ѝ́ослу сьс ње́г, он је ма́лко настѝра̀ни́чав*.

настра̀њи́чав, -а, -о настран, ћудљив.

настра̀у́јем несвр. страховати (помало, повремено). – *Насѝра̀у́јем да бо́лка и ме́не не ува́ѝи*. (П).

настра̀у́је се настраховати се, наплашити се.

натака̀ри се свр. натакнути се, набости се. – *Най̀ака̀ри́л се на ви́лу* (Т).

натру̀ти свр. нагњечити, уганути (ногу). (П).

не ва́ља несвр. в. неваљаје.

неваља́је несвр. бити слабуњав, болестан, бити у лошем здравственом стању. – *Деј̀е́ѝо ми ич неваља́је*. (П)

неваља́шан, -шна, -шно болестан, онај коме није добро, нездрав.

не́вен м *Calendula officinalis* жутел; цветови невена лече разне озледе, чиреве, запаљења коже и слузокоже, назеб и служе као благо средство против болова и грчева у органима за варење.

недо̀ви́цуе несвр. не видети добро, имати слаб вид. – *Ја, си́нко, недо̀ви́цуем до̀бро, ѝа ѝе мо́лим да ми ѝрочи́ѝаи ѝи́смо*. (Т).

недо̀чу́ва несвр. слабо чути, не чути добро. – *Она́ недо̀чу́ва, заѝи́ј вр̀ев ја́ко*. (Т).

недо̀чу́вује несвр. не чути добро, бити наглув. – *Баши́а ми и недо̀чу́вује и недо̀ви́цује*. (Т).

недѝ́гав, -а, -о слаб, болешљив, који има неку физичку или психичку ману. **недѝ́гавац** м пеј. слаба, неспособна особа.

недѝ́гавица ж пеј. неспособна, слаба, болешљива жена.

недѝ́гавко м / *недгави́ѝина* слабић, неспособњаковић.

недѝ́гавштина м пеј. слабић вазда болестан.

недѝ́гавштина́ м слабост, немоћ, болесност. – *Ува́ѝи́ла ме не́каква недѝ́гави́ѝина́*.

недѣгља м в. недѣгавко.

недѣгна ж слаба, неспособна жена.

неѣжит м зао дух.

некција ж *injectio* инјекција, убризгавање, уношење лека у облику течности помоћу шприца кроз нарочиту шупљу иглу у сврху заштите, лечења или дијагнозе болести.

немча / *немиша* м ћутљив човек; мутавац.

не мѡж да *гѣи*а осећа немогућност гутања хране.

не мѡж се *мѣкне* осећа немогућност покретања, померања тела.

не мѡж се ѡкрѣне осећати немогућност померања, ходања.

немша м в. немча.

несвес м несвест, несвестица.

несвеселија м/ж душевно оболела особа, особа која није при чистој свести, јадник, веселник.

нога ж нога, ноге.

ноктоѣца ж заноктица. – *Ваѣи ме нокѣоѣца и оѣиѣде ми нѡкаѣ.* (Т).

Њ

њѡкалица ж пеј. уста, усне.

њѡрав, -а, -о ћутљив, туњав.

њури несвр. ћутати оборене главе, потуљено куњати.

О

обгрѡзи се свр. ослободити се грожње, страха.

обеѡти свр. ошамути. (Т).

ѡблаза ж црвенило и свраб по кожи (од гусеница, мрав). – *Облазило ме неѣиѡ, ѣа ме срѣи.* (П).

ѡболѣе свр. / *ѡболеје* разболети се. – *Оболѣл од некву рѣѣку бѡлес.*

ѡболѣје свр. оболети. – *Кад ѡболѣјеш, ниѡј ѣе нече глѣда.* (П).

ѡболѣл, -а, -о онај који се разболео, болесник. – *Оболѣли сѣде дѡм, не иду на славу.*

ѡболѣсти се свр. разболи се. – *Кѡд се чѡвѣк ѡболѣсиѣи, не ѣѡмага му ни-какво богѣиѣиѣво.*

ѡболѣ свр. разболети се, оболети.

ѡврѣшти се свр. опећи се по кожи (па се надигну пликови, дигну му се пликови по кожи из разних разлога). – *Поѣарила се с ѣиѣѣлу ѡду ѣа е се ѡвриѣиѣила ногѣ.*

ѡглуѡе свр. оглувити. – *Кѡд ѣѡкне ѣѡѡ, чѡвѣк мѡж да оглуѡе.* (Т).

- оглувѐје** свр. в. оглувети.
- огњица** в. ватра.
- ограши се** свр. ојачати, живнути, живахнути. – *Беше елис закасал, сѣг се малко ограшил, че га бѹде.* (Т).
- огрѹзи** свр. учинити кога ружним, грозним.
- огрознѐје** свр. постати ружан, грозан, поружнети. – *Кад човек остиарѐје, он и огрознѐје.* (П).
- огрознѐл**, -а, -о поружњао од последица болести.
- огрубѐе** свр. поружнити.
- огулен**, -а, -о огулен, с повређеном кожом.
- огули се** *кожа* свр. ољушти се, огули се и скине се површински слој коже услед повреде.
- огуљѹсан**, -а, -о пеј. огулен. – *Нѹс му сѣв огуљѹсан.*
- огуљѹтина** ж рана од огуљене коже. – *На огуљѹшину да ѿревѹјеш жи-лављк.* (Т).
- одбаѐ** свр. одагнати болест бајањем, пребајати. – *Ќкај Божѹку бајалицу, / Она че ѿѹј да одбаѐ.* (Т).
- одвѹгне** свр. добити пролив зато што је задњица озебла док се седело на камену или каквој другој хладној подлози. – *Не сѐди нѹзам да ѿи дѹје не одвѹгне.* (Т).
- одјакчаѐ** свр. ојача, очврсне [болесник].
- одјендрѹца** свр. отићи кривећи, клецајући (због криве, болесне ноге). (П).
- одлаќне** свр. *одљкне* лакнути, постати лакше.
- одлошотѹје** свр. одболовати, превазићи лоше (у болести).
- одљќне** свр. лакнути.
- одмѹва** несвр. спирати, испирати, препирати. – *Плаѹино рѐже ѿе рѹне уѿѐже, / слзе рѹни ѿе рѹне одмѹва.* (Т); прањем, умивањем чистити, спирати. – *Слзе рѹни ѿе рѹне одмѹва.* (П)
- оживѐје** свр. оживети.
- оздравѐје** свр. оздравити, излечити се.
- озѐбне** свр. озебсти.
- озебѹтина** ж озеблина.
- ѹзледа** ж рана, поремећај стања или облика површинског ткива.
- озлѐди се** свр. повреди се, озледи се неки део тела.
- осѐбал**, -ла, -ло прехлађен, прехладио се.
- осѐбне** свр. озебсти, смрзнути се. – *Наѿресѹ се добрѹ да не осѐбнеш!* (Т).
- ојакчаѐ** свр. ојачати.
- оклоснаѹви** свр. повредити, осакатити. – *Удари га, ѿе га ѹклоснаѹви.* (Т).

окліцам се / *оїлїцам се* свр. ударити се прстима босих ногу о какав тврд предмет. (П).

окљљнси се свр. обесити нос, сневеселити се, оклембесити се. – *Окљљнси се и цел дљн нїкво не їривача.*

окомузи се свр. покуњити се, омузити се. (П).

окопїсти се свр. ојачати, очврснути.

окривел, -а, -о остао сакат, махнит „у ноге“.

окрндљак м оштећен зуб.

окрњил се зуб мало се заломио, оштетио.

окрупи се свр. прејести се (тако да од тога заболи стомак). – *Води си рачун кљд едеш, немој се круїши.* (Т).

олаби свр. попустити, олабавити [интензитет бола].

олакшање с психомотивно стање након проласка болести.

олечи свр. одлакнути, лакнути, излечити.

ољкшија свр. олакшица, олакшање. (П).

омае свр. омађијати, заслепити некога. – *Мен је ваша мајка набедїла, / Да сам њојног сїна омајала.* (Т).

омаје свр. занети, омађијати.

омајоше свр. пеј. омађијати, помутити ум.

омалекшу *руке и ноге* осети малаксалост у рукама и ногама као последице неке болести или опште исцрпљености организма.

оманичје с зечја стопа *Geum urbanum* L.

омација свр. омађијати. – *Она е мацијарка, ња га е омацијала.* (Т).

омациоше свр. омађијати, бацити чини (на кога): – *Омациосан и изгубїл їамеш.* (Т).

омршавее свр. омршавити, смршати. – *Не еде нїшиїа, зайїој омршавел.* (Т).

омуси се свр. сневеселити се, онерасположити се, ућутати се (о болеснику).

онекадрје свр. онемоћати, бити више кадар, постати неспособан.

онемеје свр. онемети, постати нем.

опал у снагу изгубио је снагу од болести.

опечен, -а, -о који има опекотине по телу.

оплзал, -зла, -зло омршавео и огрубео од болести.

опраља се несвр. опорављати се, поправљати се. – *Досїа їешко се оїраља од онїј болес.*

опрљоше се свр. пеј. опрљити се.

опруди се свр. ојести се између ногу. – *Оїрудїло се дуїенце на деїенце.* (Т).

орбљак м окрњен зуб, окрњак.

- осакатѐл**, -а, -о који је остао без неког дела тела (руке, ноге, прста).
- осѐњен**, -а, -о омађијан, омајан, зачаран. – *Ќди кькѓ осѐњен*. (Т).
- осѐњи** свр. омађијати, омајати, зачарати, помрачити ум некоме.
- осипе се** свр. осути се (по телу крастама, бубуљицама, оспама).
- оскѓмина** ж трњење зуба, зазубице. – *Кьд едѓ зелѓн ошавлѓк, на човѓка дѓјде оскѓмина*. (Т).
- осмакѓтен**, -а, -о тешко ударен. (Л).
- осмѓди** свр. опрљити длаку.
- остине** свр. охладити се, озепсти. – *Че остинеш на тинја стид*. (П).
- осуши (се)** смршати због болести.
- осѓне** свр. усахнути, осушити се. (П).
- отѓкле му ѓчи** има оток, надувеност очију и подочњака.
- отеклина** ж oedema оток, отеклина, едем.
- отѓкне** свр. надути се од болова, или повреде ткива.
- отѓкне жлезда / жлезда** свр. појави се оток жлезде.
- отлица** свр. в. отклца.
- ѓток** м надутоост дела тела због болести или повреде ткива.
- ѓтровник** м тровач. – *Сви тѓ зовѓ бѓл ѓелине, / Ја тѓ зовѓм ѓитровниче, / ѓитровниче ѓмајниче* (нар. песма). (Т).
- отрѓвѓња** ж отровница, тровачица. – *Шидно кука кьд е на ѓм дѓјде, / То е моја ѓуба ѓитрѓвѓња, / Дѓвѓи ми је брѓтна ѓитрувала, / И десѓиог мѓне оковала*. (нар. песма). (Т).
- отруен** в. отрут.
- ѓтрут**, -а, -о / *ѓитруен* отрован.
- отѓра** несвр. скидати чини, отурати мађије.
- отурѓлица** ж врачара која скида чини, која одгони болест (отѓра бѓлес).
- ѓѓебѓси се** свр. виснути, повисети, оклембесити се. – *С лѓву рѓку се дрѓжи за квѓку, а дѓсна му виснула, ѓѓебусила се ко рѓкав... Поитревѓло га: шљогирѓл*.
- ѓѓесѓри се** свр. добије подочњаке.
- ѓѓѓри се** свр. снуждити се, разболи се. – *Дѓитинишѓено се нешиѓ ѓѓѓрило, ѓрлѓг да ѓма ваитру*. (Т).
- ѓчврѓне / ѓчврѓнесвр.** ѓчврснути. (П).
- ѓчѓѓе** свр. одсеѓи. – *Па тѓ ѓреѓѓѓко, ѓа ѓи главу ѓѓѓко, / Па наѓиѓи ѓѓрѓѓе и грмаѓѓе*. (нар. бај.). (Т).
- ѓчѓѓен**, -а, -о одсечен. – *ѓчѓѓен кько с бриѓѓѓѓѓч*. (П).
- ѓчврѓне** свр. в. ѓчврѓне.
- ѓчѓпѓен**, -а, -о ѓчѓпљен, откинут; фиг. настран, особен.
- ѓчѓпљак** м особеѓѓак, особа мимо света.

очи́ла ж мн. наочари. (П).

очу́ли / *очуљи* свр. остане без увета; одсече уво некое. (Т).

очу́љи свр. в. очули.

ошкобавéл, -а, -о који је остао без зуба, постао штрб, безуб, огрубела лица.

оштрбéе / *оши́рбее* свр. остане без зуба, постане штрб.

оштрбéје свр. в. оштрбее.

ошугавéе свр. ошугати се, добијти шугу.

П

па́да у *несвес* несвр. изгубити свест.

пада́ћа бо́лес ж епилепсија, падавица; хронична душевна болест која се манифестује јаким, дуготрајним главобољама, температуром, сметњама вида, страхом од људи, мучнином, повременим (чешћим или краћим) нападима несвестице и грчева у телу, дрхтањем целог тела или само дрхтањем главе или руку.

па́зува ж / *йáзука* пазуха. – *Тури руће у йáзуће*.

па́зука ж в. пазува.

па́зуће мн. недра (код жена).

пара́бица ж лоптаста гљивица чији се прах употребљава за заустављање крви при посекотини. (Т).

па́трав, -а, -о сакат (у ногама или рукама), шепав. – *Брáнко йáйпiрав у óбе но́ђе*. (Т).

па́травац м сакат човек; фиг. пеј. неспретњак.

па́травица ж саката жена, фиг. пеј. жена неспретна у ходу или раду.

па́травштина м/ж в. пеј. особа код које су ноге мало криве, чак сасвим неприметно, и која помало замеће у ходу. Ова реч има аугм. облик просто из љутње што „природа није била још мало дарезљивија“ па да буде све у реду.

пелíн м *Artemisia* пелен (биљка). – *Селíн мiне, йелíн һiне* (Т); пелен л. т. за отварање апетита, убрзавање циркулације, стишавање болова, разлагање и избацивање мокраћног камена.

пелтéк м муцавац. (П).

перуни́ка ж *Iris* народ верује да је лековита и да лечи упале грла, уха и плућа, а њен корен помаже у лечењу мигрене и поспешује избијање млечних зуба код деце.

пéршун м *Petroselinum hortense* поврће које се користи за јачање апетита и код пролива.

петрóвац м *Agrimonia eupatoria* л. т. која се користи за лечење кожных болести, органа за дисање, пролива и запаљења слузокоже желуца и црева.

пече́ (ме) у *мешину* осећати јаке, интензивне болове са утиском печења у пределу стомака.

пече́ (ме) *йод-груд* израз за бол у облику печења у пределу желуца.

пешница ж туберкулоза. – *Толко сам бил издладнёл, сáмо шйшо ме не на-йáдла йешница.* (Т).

пешичав, -а, -о туберкулозан, кржљав, потенцијално туберкулозан.

пигљ м (мн. пигљи) / *йикаљпикљеви*, зглобови.

пижав, -а, -о / *ййжљав*, -а, -о ситан, закржљао.

пижља / *ййжљакм* мршава, закржљала особа.

пижљав, -а, -о в. пижав.

пижљак м пеј. в. пижља.

пикаљ м зглоб, нога. – *Чу га удáрим сьс шйовáгу йреко ййкљеви.* (Т).

плена́ ж заплењена болест.

плóја ж плик. – *Појрскало га ћийёло млекó йа му се надизáле йлóје.* (Т).

пљешти́ несвр. горети, пећи, тињати у стомаку. – *Неквó ми йљеший у мешину.*

пљик м плик, мехур који настаје услед опекотина.

пљуска́ ж фистула на зубним деснима. – *Дигла ми се йљуска́ йокре зуб.* (Т).

побелёје свр. побелети, оседети.

поболёје се свр. разболети се.

поболёл се свр. оболео.

поболий се свр. разболети се. – *Имáла мáјћа двé девóјће... / Обе су се йо-болёле, / Поболёле и умрёле.* (нар. песма). (Т).

поболу́је свр. боловати мало, боловати неко време.

побобљу́је учест. боловати.

повóра ж сува мечкина глава код које су горња и доња вилица раздвојене па затим спојене канапима (поворама) да се човек може провући кроз њих. Веровало се да ће онај ко се провуче кроз повору бити ослобођен чини које су на њега бачене, или да ће оздравити ако је болестан.

повй́не свр. уганути (руку, ногу). – *Падал од слбу йа си йовину́л руку ; ишчаши неки део тела. – Повину́л йрс.*

повй́не се (рука и нога) уганути се или се ишчаши рука и нога.

повй́ра се несвр. заноси се мало у ходу, ломи се у куковима док хода.

пóвредá ж поремећај стања, облика или функције удова или неког другог дела тела.

поврёди свр. озледи, повреди неки део тела, или некога.

поврёди се свр. озледити се, повредити који део тела.

поврёди се рана свр. позледи се рана.

поврне несвр. повратити се; освежити се, живахнути [у телесном смислу].

- поврне се** повратити се из несвести, оствестити се.
- погрознее** свр. поружнети [болесник током болести].
- погубее** свр. поружнети; наружити [болест].
- пóдбел** м *Tussilago farfara* L врста лековите траве; очиш, очобољка, подбел, за лечење астме и запаљења дисајних путева, кашља и за лакше искашљавање.
- подбúднице** ж ране које су се подбудиле. – *Подљу̀йнице, њодбúднице, / ви сѝе се њодљу̀йиле, њодбудиле, / ѝа сѝаѝе ѝа болиѝе.* (нар. бај.). (Т).
- подљúта** ж рана која је почела да гноји, која се је инфицирала. – *На њодљу̀йу да ѝривѝјеш жѝлавлак.* (Т).
- подљúтина** ж рана која се подљути.
- подљúтница** ж рана која се подљутила.
- подљúтача** ж / *њодљу̀йина / њодбудница* рана која се подљутила. – *Наѝа̀д-ле ме дѝеѝи ране, њодљу̀йаче, мрснѝчине, чезнѝчине.* (Т).
- подљúти** се рана погоршано стање ране, загнојити (рана); побудити се (ран).
- подмицáљћа** ж оток на табану настао од остатка трна.
- подúдра** ж оток, отекина (кад боли зуб); обољење у устима.
- подúје се** свр. подути се, добити отекине. – *Нòђе ми се њодúше од одѝе.*
- подúтина** ж оток, отекина.
- пожлтѝје** свр. постати жут, пожутети (од болести).
- пожутѝл**, -а, -о који услед болести добије жуту, нездраву боју у лицу.
- покрѝва** ж коприва. (П).
- полошáе се** свр. разболети се, постати (му) лоше. – *Нѝнад се њолошáл, и не мòж д ѝде на орање.* (Т).
- полудѝе** свр. полудети.
- помáне** свр. престати болети, слабије болети, попусти. – *Одòцу̀пра ме јáко болѝше зúб, сьг ме мáлко њомењúје.* (Т).
- помагáљћа** ж штап којим се помаже у нечему (ходу).
- помѝне** свр. преминути, умрети. – *Поминúл се, Бог да му дúшу ѝрòсѝи!* (П).
- помóчко** м попишанко.
- помочúља** ж она који мокри у кревету, попишуља.
- помьтавѝје** свр. постати мутав, омутавети.
- понадвóрица** ж потреба за вршењем нужде;пролив.
- попáва** ж *Losopedron bovista*, пухара, пуваљка, лоптаста печурка која се распадне у прах кад сазри. Њен прах се посипа на ране да би брже зарасле
- попáрен**, -а, -о који се врелом водом опекао по кожи.
- попáри се** свр. опече се по кожи врелом водом или ватром. – *Поѝарѝл се на кубѝ.*

попарóтина ж опекотина, опеклина. – *Изврну́л се казан с ћи́џелу во́ду ња му најрајил њо́паро́џине њо́ нође.* (Т).

попу́шти *болеж* свр. ослаби бол.

порéва несвр. подригивати, повраћати.

порéже се свр. посече се.

пóртести зуби зуби са размаком између јединица у горњој вилицы. [Низ зуба у којима има размакнућа, ретки зуби кроз који постоји пролаз (порта = капија)].

пос м пост (овде: дијета).

посíрка ж пролив. – *Ува́џила га њосíрка.*

посмитóтина ж онај који је ометен у развоју.

постí м мн. пост, дани поста.

посъне свр. усахнути, засушити.

потавнёл у лицé постао црн, таман у лицу, добио тамну боју лица услед болести.

потика́ли се израз за делове тела који су се услед болести или оштећења виталних функција упропастили и уништили. – *По́џика́ли му се вéнци [десни, у́ које су́ усађени зуби].*

потíка се свр. умре. – *Ђуза се њо́џика́л њро́шлу ёсен.*

потмолавéе свр. потамнити, добити земљану бојулица, постати тмолав.

потмолéје свр. потамнити, добити земљану боју лица.

потмолёл, -а, -ов. потавнел.

потпíра се несвр. подупирати се, поштапати се. – *Дојдé вре́ме да се и ја њо́џи́ирам сьс њо́вагу.*

потресíја ж стрес, потрес, узбуђење.

поту́ти се свр. погури се. – *Мори́, њу́џо, њу́џовице, зашíо си се њо́џу́џила?*(Т).

потъвнéје свр. потавнети. – *По́џвнёл како́ земља́.*

почéпи свр. искривити, искршити. – *Почейíло га некво́ у нође.* (Т).

почíње да здравимало (му) је боље, полако, постепено оздрављује.

почу́диште с злурадо дивљење, урокљиво дивљење.

поштапа́ло с штап; штака.

пράсенце с лист на нози. – *Заболéла ме нога́ у њр́асенце.*

прдéж м звучно испуштен гас.

прдља м прдљив човек; онај који прди.

преа́бица ж в. парабица.

пребíје се (коска) свр. нагњечи се допуцања (кос).

прéбит, -а, -о пребијен. – *Вла́чи се ко њр́еби́џ.*

преболéдује свр. преболи.

- преболѐл**, -а, -о прележао је болест, оздравио је.
- преболї** свр. оздравити, изборити се са болешћу, поднети болест.
- превр̑скује** несвр. врскати, шушкетати у говору.
- преглтач** м место где се гута, гуша. – *Дошло ми је до њрегли̑ач*. (П).
- прегр̑би се** свр. изгрбавити се од посла. – *Ја сам се, сине, од ра̑бои̑у њрег-рбила, не од добр̑о*. (Т).
- прегута̀вѐе** свр. промукнути. – *Пил̑ с̑иуден̑у во̑ду ња њрегу̑иавѐл*. (Т).
- прежл̑тѐје** свр. пожутети (у лицу), пребледети. (П).
- прежма̀вкује** несвр. жмирка. (Л).
- прездравѐје** свр. прездравити.
- прека̀ра се** свр. проћи, нестати; умрети. – *Влад̑мир Ђуза се њрекар̑ал њред Вели̑гден*.
- прек̑ла̀ца** свр. претуцати (прст).
- прекр̑шї** свр. преломити (кост).
- прекр̑шња̀чи се** свр. „преломити“ се преко крста, повредити се у крстима.
- прекуку̀љи се** свр. пресавити се, снуждити се. – *Прекуку̀љила се, на ср̑ї се на̑рајила*.
- прела̀ди се** прехладити се, разболети се услед прехладе.
- прели̑чи се** свр. / *њреї̑ра̑ји се* променити се у лицу, преправити се.
- прело̀мен**, -а, -о преломљен.
- прелу̀пи се** свр. ољуштити се, прељушти се (о рани, о ра̑авом месту на телу). – *Прелу̀пила му се гр̑бина*.
- премѝра** несвр. обамире, губи свест, превр̑ће очима. – *Премѝра к̑ко њред см̑їи*.
- преплатнѐе** свр. пребледи.
- препра̀ји се** свр. в. преличи.
- препу̀кне** бол израз за престанак бола.
- привѝја** несвр. стављати што на рану. – *На гно̑јну ра̑ну се њривѝја ли̑с жи̑лавла̑к*. (Т).
- пригм̑ечи** свр. пригњечи [тело или део тела].
- приди̑гне се** човек израз за човека који је оздравио, или који је почео оздрављивати.
- прим̑ла̀ца** свр. почети муцати, замуцати.
- примучнѐје** свр. ухватити (мука, мучнина).
- припл̑ештї** свр. почне да га пече у стомаку. – *Припл̑ештїало ми у мешї-ну од глади*.
- притисне** болесї̑ израз за вид испољавања болести.
- притрен**, -а, -о осетљив, нервозан; плашљив.
- притруса** ж узнемирење, страх.

приуміра свр. почети умирати, заумирати. – *Кад човѣк ѿриуміра, ѿале му свѣчу.*

пѣрнга ж ожиљак, белега. – *Над вецу̀ му и сѣг ѿрнга̀ сѣојѣ.* (Т).

пробада га у сѣрану, у-грудѣ, у ѿлећкуизраз заболове у виду пробода у пределу ребара, груди, плећке.

пробора̀ви се свр. осветити се, доћи к себи.

проботѣиња ж сила која изазива пробаде.

прозука̀л се, -а, -о слабео је, омршавео је услед болести.

пројѣл му се зу̀б има покварен или оштећен зуб.

проклеті́сује несвр. проклињати.

проклеті́ше свр. и несвр. проклињати, проклети.

прокнѣ свр. прокуне. – *Немој да ме ѿѣраш да ѿе ѿрокнѣм.* (Т); – *Тѣшко је кад мајка ѿрокнѣ.* (П).

проко̀би свр. урекне, наслути зло, призове злу коб.

промльну̀ло гаосетио пробод, жигање по телу. (Л).

промрда свр. покренути укочени дела тела.

промрцу̀је свр. почети мрдати, промрдати.

пропљу̀сне рана процурити гној, сукрвица или крв из ране (из чира).

просѣрка ж пролив.

прості́не свр. простудити се, прехладити се. – *Облѣчи се да не ѿрості́и-неш.*

прото̀чи свр. фиг. добити пролив.

протрѣса се несвр. протреса се.

прочуден, -а, -о унезверен, уплашен.

прѣс м прст.

пршав, -а, -о испуцале коже на лицу. (Л).

пу̀зав, -а, -о кратковид.

пу̀зља м пеј. онај који не види добро.

пу̀ца му глава израз за јак, интензиван бол у глави.

пу̀ца му глава израз за јак, интензиван бол у глави.

пу̀ца му чело̀ израз заинтензиване, јаке болове у чеоном делу главе.

пуцогла̀вина ж главобоља. – *Нечу због ѿој да ѿмам ѿуцогла̀вину.* (Т).

пѣшкање с гл. им. од пѣшка, пуштање гасова из црева.

пѣшко̀љ м безвучно испуштен гас.

пѣшко̀ч м гас из црева, смрад.

пѣшка несвр. пуштати гасове из црева; безвучно испуштати гасове.

пѣшља м онај који пушта гасове; човек који пѣшка.

пѣшна ж она која испушта гасове.

пѣшне свр. пустити гас из црева.

п̑шче несвр. стењати, дахтати.

Р

разболи се свр. оболети од неке болести, разболети се.

разгњева се свр. растужити се, постати безвољан.

раздрáпа се свр. рашчешати се, разгрести се чешањем.

разо́кав, -а, -о разрок, зрикав.

разрочу́е несвр. уклања урок. – *Уро́к урочу́е, урочи́ца разрочу́е.* (П).

ра́ка несвр. пљује густу пљувачку уз гласно искашљавање. (П).

рако́љак м / *р̑ко́љак* испљувак, густ испљувак.

рама́тиза ж rheumatismus реума, реуматизам; болест изражена запаљењем везивног и колагеног ткива у организму, нарочито у мишићима и зглобовима и боловима у овим органима.

ра́мо с раме.

ра́на ж болно место, рана; vulnus отворена озледа, трауматски расцеп континуитета површинског телесног ткива.

ранáв, -а, -о / *ра̑нав* који има ране, опекотине, опрљине по телу од ватре, воде, врућих метала или киселина.

ра̑нав, -а, -о в. ранав.

расрб́есе свр. почети (ране) несносно да га сврбе.

растáвић м / *рас̑авичје* Equisetum л. т. која се користи за лечење обољења бубрега, туберкулозе плућа и бронхитиса.

растáвичје с в. раставић.

рас̑и́шка се свр. почети кијати, кашљати, бивати болешљив, постати кишкав.

расц́евли се свр. растужити се, расплакати се.

расцивкáви се свр. раслинавити се.

расц́рвим се постати црвен.

расч́ини свр. отурити, скинути чини с оболелог.

расчи́њуе несвр. кварити, рушити, одбацити чини с оболелог. – *Расчи́њуј ми ши́о си учини́ла.* (Т).

рашчев́рка свр. рашчепрати, разбити, расцопати [коме део тела].

р̑га несвр. бости, гурати, мувати; болети (с времена на време). – *Р̑гамé кр̑и́еи́ина.* (Т).

р̑гне свр. убости, ударити; нагло и јако заболети. (П).

редња́ ж / *редушка* / *редушчинка* / *редњина* епидемија.

редњина́ ж в. редња.

реду́шка ж редња, епидемија.

редушч́инка болест која захвата све редом; неминовна бољка. (Л).

реже *га ѿо сѿомак/ ѿо мешину* имати грчеве у стомаку.

рѣн м *Artemisia laphathifolia* поврће које се користи код болести желуца, јетре, жучи, мокраћне бешике, црева, плућних и кожных болести, реуматизма и као антибиотик код кијавице.

репушљак м локвањ л. т. која се користи код чира и за отоке.

ресина в. дилалтија.

рецепис м лекарски рецепт. – *Докѿур му ѿреѿисал рецеѿис за лекови, ал ѿн нече д ѿде да и узне.* (Т).

рѿма / *римза* несвр. плакати, ридати. – *Заѿѿеко ју како рѿма. Пиѿѿва ју кѿкво е. Не ѿеја да каже.*

рѿмза несвр. плаче, рида.

рѿпа му *ѿод груди* имати болове у желуцу.

рѿкољ м (мн. рѿкоље (П)) испљувак из грла, хракотина, шлајм.

рѿкотина ж в. рѿкољ.

рѿња ж в. рѿња. (Т).

рове несвр. плаче.

ровљѿв, -а, -о плачљив.

рука ж рука – *Вода се не ѿѿје ѿреко рѿку.* [За тај поступак каже се: *Зло* (зло је), насупротив: *ваља(се)*].

руса ж кожна болест, екцем (по глави).

С

сакат, -а, -о који нема руку или ногу.

саклет / *сѿклеѿим* мука, нервоза. – *Уваѿи ме саклеѿи.* (П).

сараѿа ж обољење жлезде; рана. – *Љѿѿа сараѿа.* (Т).

сасѿне свр. уморити некога, сатрти, смождити [бол или болест].

сасѿпѿе несвр. упропашћавти, сатирати [болест].

све ме сѿроѿи (сав је малаксао) има осећај малаксалости, „строшености“, „сломљености“ тела.

свења ж нелагодност, мала доза страха. – *Не ме сѿра, ал си ме свења да ѿродим нѿчум ѿроз грѿбиѿѿа.* (Т).

свеѿен, -а, -о освећен (о мртвацу, о светој водици).

свеѿена вода ж освећена водица.

светијѿѿанова трава ж *Galium vegum* L. ивањско цвеће.

сѿитли свр. споасти, приморати, савијати од бола. – *Сѿѿлѿло га некво у мешину.*

сѿрне се свр. повратити се, доћи к себи, поправити се у телесном смислу. – *Сѿг се мѿлко сѿрнѿл, а бѿше јако закасѿл.* (Т).

сѣва му у главу имати јаке болове у глави, са пулсирањем у пределу темена.

сѣва ми у слейоочнице, у колено (*лакай̄, зглоб*) израз за бол у облику севања у одређеном делу тела.

сѣкавица ж севање у костима.

сѣкне свр. жигнути, боцнути, пробости. – *Сѣкну ме у крст̄ей̄шину*; нагло се смањити. – *Кад бѣлка сѣкне, мѡже да се живи*. (П).

семљив, -а, -о болешљив. (Т).

сѣрма ж костобоља, реума.

ситница ж *Amelanchier ovalis* л. т. која се користи код обољења јетре, жучи, бубрега и мокраћне бешике.

скапотина ж пеј. онај који је скапао од умора, малаксао, ослабио, дошао до краја, који лоше физички изгледа.

скапошља̄к м аугм. и пеј. од скапотина.

склѣчкан, -а, -о скршен, поломљен, згњечен. – *Склѣчкан дѡзам*. (Т).

склѣвчи се свр. савије се у клупко, склупча се. – *Скљувчӣл се ко̀лко га заболѣла мешина*. (Т).

скљѣчкан, -а, -о в. склечкан.

скљѡкан, -а, -о сможден.

скокљне свр. снаћи, спопасти. – *Кад ме скокљне бѣлка, дѣзам рӯће одӣ свѣ*. (П).

скомина ж трњење зуба, трпкост. – *Иде ми скомина на ус̄та*.

скомљчем несвр. мрмљати, неразговетно говорити.

скрајник м анат. крајник. – *Кѡд бѣл манечьк, о̄йерсуван од скрајници*. (Т).

скршен, -а, -о поломљени део тела (прст, нос, руку или ногу).

скѣкли се свр. савити се, скупити се, згрчити се. – *Скуклил се, ѡа му се глас не чује*. (П).

слаб, -а, -о **1.** слаботелесан; **2.** оболео, под болешћу, у болесном стању, исцрпљен.

слабачьк, -чка, -чко прилично слаб.

слабѣе несвр. / *слабеје* слабити. – *Од нѐко време ѡочѣ да слабѣем*.

слабѣје несвр. постајати слаб, слабити, мршавити.

слабина ж део тела око струка.

слаботѣлесан, -сна, -сно онемоћао. – *Немѡј да зайинаш на ра̀боѡу, јѡш си слабоѡѣлесан*. (Т).

слаботиња ж/м слаб, мршав човек.

слабује несвр. бити слаб, болестан, боловати. – *Слабујем од нѐкоје време*. (Т). [слабује = вероватно: ослабује, ослабљује, слаби, нап. прир.]

сланчоглѣд м сунцокрет. (Л).

слезѐнка ж слезина; vesicafellea жуч, жучна бешика, кесаста орган у јетри који ствара сок жућкастозеленкасте боје.

слѐпац м слеп човек, онј ко не види; фиг. глуп.

слепѝц м *слѐпац*, онај ко не види.

слѐшче несвр. брзо и тешко дисати, дахтати, бректати. – *Иде оздѝл и слѐшче, видим, љѐшко му.*

слнчоглѐд / *сланчоглед* Helianthus annuus; сунцокрет; цвет ове житарице користи се за лечење грознице и кашља, а сунцокретово уље за справљање многих лековитих масти.

слошаѐ се / *слошаје се* свр. разболи се, постане (коме) тешко. – *Бѐше вѐсал цѐл дѝн кѝд најѝрвечер онѝ му се слошѝ.* (Т).

слошајѐ се свр. позлити, постати лоше (коме), смучити се. – *Ако љи се слошајѐ, ѝкни ме.* (П).

слѝнча м замлата, будала.

слѝтан, -тна, -тно с неким телесним или психичким недостатком; осакаћен.

слѝтѝн, -тна, -тно ружан, нагрђен. [Болешћу или којом телесном маном.]

смѝмка ж /*сманка* / *смѝнка* зубна фистула. – *С иглѝ ѝче смѝмку да ѝровѝли.* (Т).

смѝнка ж фистула на зубним деснима, в. смамка.

смѝчка свр. згњечи. – *Кѝд га ударѝл с љесницу, смѝчкал му нѝс.* (Т).

смѝчкан, -ана, -ано згњечен, спљоштен.

смѝши свр. сасадити (врат), искривити, ушинути (врат). – *Пѝдал од љовѝн ља си смѝшил вѝраѝ.*

смедѐс, -та, -то онај који је жуте, смеђе косе и пегав по лицу.

смѝри се бол израз за престанак, смирење бола.

смѝцаљѝа ж Hypericum perforatum L. кантарион.

смлатѝше се свр. пеј. смлати се, угрувати се, поломити се (у паду).

смради несвр. прди нечујно, пува.

смрдељѝк м смрад, смрдеж.

смрѝца несвр. шмркати. – *Назѐбал, ља сѝмо смрѝца.*

смѝди несвр. прљити длаку.

смѝкне свр. жигнути, пробости. – *Синѝч ме смѝкну нѐкво у грбѝну и сѝг не мѝг да се исѝрајѝм.* (Т).

смѝца несвр. жигати, пробадати, севати (о болу). – *Не горѝ, не болѝ, / Не смѝцај, не љѝцај* (нар. бај.). (Т).

смѝца му у главу има јаке болове у глави.

смѝнка в. сманка.

снага ж тело (човека). – *По снагу му излѝзле бѝѝће,* в. тело.

- снадолее** свр. савладати [болест].
собаља несвр. в. обарати [болест].
собара несвр. обарати [болест].
сомур м слина из носа, в. сопуљ.
сомурав, -а, -о слинав. – *Овој дејинише ирецево сомураво.* (Т).
сомуран м слинча, слинавко.
сопетљичко м слинавко, балавко.
сопуљ м (мн. сопуље (П)) / *сомурслина*. – *Преце му шечё сопуљ из нос.* (Т).
сопуља, -а, -о слинав. – *Сопуља дејинише.* (Т).
сопуља м слинавко.
сопуљана ж слинавица.
спепельосан, -а, -о који има боју пепела; спечен, осушен.
спепельоше (се) свр. добити боју пепела, сасушити се, спећи се (од бо-
сти).
спопадну болести в. нападну болести.
спотура се несвр. саплиће се од изнемоглости. – *Ел си болан, ел си иијан,*
иша се сйоиураш. (Т).
спреса несвр. удваја се по дужини, савија се.
спуне свр. спласнути (о нечему што је надувено, отечено).
спуњује се несвр. сплашњавати се. – *Оиёклинаиша йоче да сйуњује.*
сраб м свраб, сврбеж. – *Найадал ме нећи сраб.*
србеж м свраб, сврабеж. – *Појавил му се нећи србеж исйод жиле.* (Т).
србешка ж свраб. (Л).
срби несвр. сврбети. – *Срби, боли, мора да ирйи.* (Т).
срби *иужно* израз заосећај свраба у виду непријатног, тужног индивиду-
алног утиска.
србнуло га изр. свр. испила га болест, ослабио.
сригоше се свр. пеј. пасти, скљокати се.
срченица ж срдобоља. – *Он је још кько деиё болувал од срченицу.*
стане болё ж изр. за престанак бола.
стиска га исйод груди имати грчеве у желудцу.
стой му ко глув изр. за оног коне чује добро.
стра м страх (мн. страове Л). – *Сйра је зъл. – Од сйра лек нема.* (Л).
страничав, -а, -о настран.
страоба ж *сйраобија, сйраоишија* страхота.
страобија ж в. страоба.
страотија ж страхота, ужас, грозота, в. страоба.
страување с гл. им. од страховати се, страховање.
страује несвр. страховати, плашити се.

страшник м *Ceteraech officinarum* Lam. трава од страве, златна папрат, папратарка

страшноло сголем страх.

страшничје страва која лечи страх. [Али, још никог није излечила. Тренутни страх од напада (уједа) пса жене лече тако што од пса туре длаку на жар, па накаде дете.]

стриса се несвр. и учест. стресати се, узбуђивати се, подрхтавати.

ступало с стопало.

сугрѣби м мнтраг од псећих ноката. – Мисли се да онај ко их нагази, може да добије неко кожно обољење. – *Нагазил на сугрѣби.* (Т); – *Куче врља сугрѣби.*

сузне свр. обузети. – *Сузне га нећи сира и ни да мрдне.*

сукрвичина ж / *сукрвичје* сукрвица, крвави гној који цури из ране или оболелог органа. – *Иде му сукрвичина на нос.*

сукрвичје с сукрвица, в. сукрвичина.

сулудичав, -а, -о суманут, сулуд, луд.

сурнише свр. урнисати, срушити, упропасти, довести у јадно стање (болест). – *Болес га била толоко сурнисала да е едва прескочил.* (Т).

сџклет, -а, -о болестан. (П).

сџмо издџвује израз за трпљење великих болова због којих болесник уздише и дува.

сџне несвр. сасуши се [рана, опекотина, повреда] .

сџне несвр. сушити се, сахнути, венути (од болести, туге).

сџрби несвр. сврбети. (Л).

Т

тавлајше несвр. опоравља, јача, оздрављује, прездрављује. – *Зиму с беше јако закасала, сџг се малко тавлаисала.* (Т).

тело с / *снагасогрус* организам, живо тело.

темењаквица ж слој масне перути на темену новорођенчета. (П).

тентаво прил. мутно, тешко, змурно у глави, у стомаку.

тепав, -а, -о који тешко говори, који замуцкује.

тепавштина м пеј. муцавац.

тепкав, -а, -о в. тепав.

тепа га да бљује имати нагон за повраћањем.

тепа несвр. боловати неку болест. – *Тепа могоарицу* (дечју болест).

течу му уши имати непознато обољење ушију праћено цурењем сукрвичавог гноја и крварењем из уха.

тешко (болесном човеку) – тешко психофизичко стање болесника током болести; основни осећа стања организма у болести.

тешкотџа ж тешкоћа, тегоба изазвана болешћу.

тиица ж тиха болест. – *Црвенá њљуска, зеленá њљуска, ти́а ти́ица, добрá дѡбрица* (нар. бај.). (Т).

тишти ми / ме *исјод ребра* израз за бол у облику тиштања, потмуо, подмукли бол у пределу испод грудног коша (о јетри).

тмѡлав, -а, -о таман, потамнео; добио земљану боју. – *Дошъл некав ѡмѡлав у лице*. (Т).

товáга ж тојага – обавезно помагало старијима или особама са оболелим ногама или кичмом, којима је отежан ход.

товáричје с трава којом се купају деца да би, по веровању, напредовала.

травá за *грозницу* ж *Erytharaea centaurium* Перскичица.

травá од *живци* ж *Agrimonia eupatoria* L. петровац

травá од *издáти* ж *Hypericum perforatum* L. издаткиња, кантарион.

травá од *ѡрѡбоди* ж *Potentilla* sp. трава за лечење ницине (усов)

тра́ве ж мн. општи назив за травнати биљни покривач, међу којима има и лековитих. [У Лужници има доста трава. Најлепше су планинске травке. Имају леп мирис и вероватно је већина њих лековита. Аутор *Лужничког речника* сматра да Лужничани ходају по травама, али их не распознају. Народна медицина је знала, алисе временом све заборавило.]

трѣпка несвр. ситно трептати.

трѣска ж / *ѡрескавица* грозница, дрхтавица.

трѣскавица ж болест дрхтавица (од назеба или неког узнемирења). – *На ѡѡá грозница, на ѡѡадѡју ѡрескавица*. (Т).

три́клет, -а, -о три пута проклет, јако проклет. – *Прѡклеѡ да је кѡј ѡе млáдо жѣни, / А јѡш ѡри́клеѡ кѡј девѡјћу дáва*. (Т).

трилѣтница ж грозница, дуготрајна грозница. – *Тресѣ се како да га је ѡри́лѣѡница уваѡѡила*. (Т).

трне у шаку, у шају; ~ рука израз за осећај трњења руке и шаке.

трѡваљна ж тровачица.

трѡскот м *Polygonum* л. т. за лечење обољења дисајних путева, бубрега и заустављање крварења.

трпне / *усѡрпне* свр. престане да боли. – *Мѣшина ме ѡрпну едно дѡá сáѡа ѡа ѡáк ѡѡче да ме боли*. (Т).

трѡдови мн. порођајни болови.

трѡјало с отров. (Л).

трѡјáч м тровач.

трѡче се невр. јадиковати и телом и речима (од болова), трућа се. (Л).

тужниџ м гнојница на очном капку, јечмичак. (П).

туметлџк м залечена болест, фалинка. – *Имам си ја џуметлџк, не ме съ заболело џрвџи џџџ.* (Т).

тџвни се у очи в. мркне.

Ћ

ћопав, -а, -о крив, шепав, који при ходу криви, шепа.

ћопша м пеј. од ћопав, ћопавко.

ћорав, -а, -ослеп.

ћос / *ћосав* м ћосав човек. – *Срџџоше се ћосови разбџише си носови.*

ћосав, -а, -о који је без длака, коме не расту бркови и брада.

ћепец м кепец.

ћија несвр. кијати, кихати.

ћијавица ж кијавица. – *Наџадила ме џиџка ћијавица.*

ћијавичав, -а, -о који има кијавицу.

ћијање с кихање, кијање.

ћила ж болесна кила hernia.

ћилав, -а, -о **1.** који има килу; **2.** фиг. који је слаботелесан.

ћилча м онај који је килав, килавац.

ћине свр. кихнути. – *Толко јако ћине, да ми се задзавнџ џенџери.* – *Кад некој ћине, каже му се „наздравље“.*

ћинцуле ж мн. / *ћинцуле* ране по лицу код деце. – *Наџаделе га некеве ћинцуле.*

ћичма ж кичма. – *Падал од кола џа се убиџ у ћичму.*

ћишкав, -а, -о плачљив, болешљив. – *Овија дни бео нешџио ћишкав.*

ћури несвр. ћутати оборене главе, мировати, орусити се; боловати. – *Неколко дена само ћури, нече ни да еде ни да џије.*

У

убелџе свр. побелети, побледети.

убивџтина ж убој, телесна повреда ударом тупог предмета; ударено место на телу, повређено место на телу. – *Три месеца џервијал лџк на убивџтине.* (Т).

џбит, -а, -о убијен; контузован. – *Убиџ у главу.*

џбзди се свр. усмрдети се.

џбџка се свр. убости се (на трн, иглом).

џвати болес израз за вид испољавања болести.

уврѣди рáну повредити, озледити рану, покретом, додиром повредити рањеног човека.

ўглен м жар, угљен. – *Ел о́ч да њи ба́ба гле́да у ўглење?*

угмѣчи свр. згњечити, угњечити. (П).

угорí се свр. добити температуру. – *Кад њи се деи́е угори, исцírљај га с ређи́ју.*

удáри бо́лес свр. наступи болест, испољи се болест.

удáри на по́луду свр. полуди. – *Ударíло га на њóлуду.*

уду́ши се свр. угушити се.

ужлѣје свр. постати жут, ужутети. – *Ужлѣ́л како́ да је бо́лан.* (П).

узвѣрен /*usvéren*, -а, -о збуњен, уплашен, унезверен.

узди́са несвр. уздише.

уздрíгне свр. / *uzrigne* подригнути. (П).

уздрíгну́је несвр. подригивати. (П).

уздригува́ње с гл. им. од уздригује, подригивање.

уздрíгуе несвр. / *udriguje* / *uzriguje* подригивати. – *Уздрíгуе ко го́ведо.*

узди́не свр. уздахнути.

узди́шиња несвр. уздисати. (П).

узигра́л, -а, -о свр. узнемирити се и психички и физички.

узрíгне свр. в. уздригне.

узрíгује несвр, в. уздригује.

узвнí се свр. / *uzvni* се свр. почети звонити, бучати. – *Узв́не ми се у гла́ву (ўглаву).*

узвѣрен, -а, -о уплашен, унезверен.

узембе́рен, -а, -о унезверен, уплашен.

узурí се свр. увене, постане блед.

узвнí се в. узвнí се.

уи́на́л, -а, -о невесео [болесник].

уко́лчен, -а, -о укрућен (као колац).

уко́лчи се свр. укрутити се (као колац).

укочи́ло *га у крсти́еи́ну* има осећај укочености у крстима, карличном делу кичме.

укочи́ло *га* осећа укоченост у карличном делу кичме.

уко́љи се свр. одузети (му) се (руке, ноге).

ўла́в, -а, -о сакат; глуп.

ўлави́ца ж пеј. саката, кретенаста женска особа.

ўлавшти́на м/ж пеј. кретенаста, саката особа.

уло́гав, -а, -о болестан, непокретан, одузет.

улогáвен, -а, -о одузет, непокретан.

- улогави́л се** одузео се, одузет, постао непокретан.
- уло̀гавица** ж жена одузетих ногу или руку, непокретна.
- уло̀гавштина** м/ж пеј. особа одузетих ногу или руку, непокретна, парализована.
- уми́ра** несвр. и учест. умирати.
- умира́ч** м умирање, смрт.
- умира́чка** ж умирање, смрт. – *Дошло до умира́чку.* (Т).
- умочу́ља** ж/м онај који се упишава.
- умрл**, -а, -о умро, мртав: – *Та́м се, на она́ј све́т, саста́љају умрли́.*
- умр́твен**, -а, -о умртвљен.
- у̀о** сухо, уво.
- упали́ло му се грло** имати запаљење или инфекцију грла.
- упано́сан**, -а, -о захваћен паником.
- упи́шка се** свр. упувати се, пустити гасове из црева.
- уреди́** свр. повредио (коме) рану додиром.
- уреди́ се** повредити се, позледити рану.
- уре́кне** свр. бацити чини.
- ури́ца** несвр. бацати урок на некога. – *Едне́ очи ури́цају, дру́ђе́тије одри́цају.* (Т).
- урнису́е** несвр. уништавати [болест оболелог].
- урни́ше** свр. уништавати, сатирати [болест болесног].
- уро́ден**, -а, -о урођен [*уро́ден* недостатак, *уро́дена* мана].
- уро́к** м последица злог погледа. – *Убав, да му неје́ уро́к.* (Л); поглед или чин који, по веровању, може да навуче зло, несрећу, проклетство, мађију. (Т).
- уро́кљив**, -а, -о особа са злим погледом, који изазива урок.
- уро́чица** ж нестварно биће које, према веровању, отклања урок. – *Уро́к урочу́е, уро́чица разрочу́е.* (Т).
- уро́чиште** с аугм. од урок.
- урочу́е** несвр. прави урок, чини.
- усади́л**, -а, -о се усадио се, оболео од ишијаса. (Л).
- усе́кне се** свр. са два прста ухвати се за нос и дувајући истера слине.
- услеш́че се** свр. задише се. – *Къд иде́м у̀збрдо ја́ се ја́ко услеш́чем.* (Т).
- усмр́кне се** свр. ушмркнути, усекнути се.
- усмр́ца** несв. шмрчати; плакати шмрчући да би изазвао већи ефекат. (Т).
- усо́в** м бол. ницина. – *Усо́в седи́ иза вра́џа, / Чува́ле га до њи́ри ба́бе... / Ои́уду́ иду́ ву́ци, ву́ци њрвоши́џенци, / Па усо́ва расшину́ше* (нар. бај.) (Т); мицина, ницина, гнојаво запаљење скупа лимфних жлезди у пределу препона код дечака. [Усов је и упала дојки код дојиље, а такође и упала вимена код млечне животиње, краве или овце.]

устрѣгне свр. поврати дах, удахнути пуним плућима. – *Не моџ да устрѣгне дѹшу*. (Т).

устресѣ се свр. стрести се, уздрхтати.

устрѣсам се несвр. трести се (повремено), подрхтавати.

устрѣне болѣж израз за бол који мало престане, смири се, стане.

усукал, -а, -о **се** усукао се, телесно ослабио, смршао . – *Усукал се к’о морѹза*. (П).

утенчѣл, -а, -о **се** свр. укочио се, тј. умро; повампирио се; фиг. Од бола толико деформисан као да је мртав „напрајѣл се на тенца“.

ѹчин м чини, враѣбине.

ушѣне се извитопери се (телом) услед повреде неког зглоба.

уштуца несвр. штуца.

уштуцање с штуцање.

Ф

фалѣнка / *вѣлинка* ж телесни недостатак или душевна мана

фѣличан, -чна, -чно / *вѣличан* са неким телесним недостатком или душевном маном.

фрѣља несвр. говори непрецизно изговарајући гласове (услед неког телесног недостатка).

Ц

цѣика несвр. жарг. бојати се.

цѣикање с гл. им. од цѣика, страховање.

цѣѣлав, -а, -о неразвијен, закржљао, танак, жгољав.

цѣпи несвр. цепа. [фигуративни израз за манифестовање бола и болести].

цѣрозѹбоња м онај који има ретке зубе.

цѣвка ж мн. цѣвѣ слина.

цѣвкав, -а, -о слинав.

цѣвкѣн м мн. цѣвкѣне слинавко. (П).

цѣвкѣна ж мн. слинавица.

цѣвкѣљ м мн. цѣвкѣље слина. (П).

цѣна ж слина, бале. – *Сѣјѣлно му шѣчѣ цѣна из нѣс*. (Т).

цѣнка ж слина.

цѣнѣа / *цѣнѣа* несвр. цмиздрити.

цѣнѣав / *цѣнѣав*, -а, -о плачљив, цмиздрав.

цѣнѣав, -а, -о в. цинѣав.

цѣпѣ ж анат. опна, марамица. – *Пѹкла му цѣпѣ*. (Т).

црвенéје се несвр. бити црвен, црвенети се.

црвѐни вѐтар *erysipelas* заразна кожна болест која се манифестује језом, температуром, главобољом, повраћањем, ограниченим црвенилом и сјајем коже (најчешће носа и образа).

црвѐња́с, -ста, -сто црвенкаст, румен.

црвѐло с црвена боја, црвенило.

црнѐје несвр. постајати црн, добијати црну боју, црнити (се).

Ч

ча́ј м сваки напитаk од прокуване биљке, који се користи ради олакшања у болести, или ради поспешивања лечења (од прехладе, кашља, разних упала и сл.).

чакарѐс, -та, -то разрок. – *Чакарѐсти зѐље глѐдају, а мѐсо ваде.* (Т).

чалдѐсан, -а, -о ударен, ћакнут, будаласт.

чалдисуѐ несвр. исцрпљивати, испијати [болест].

чалдѐше свр. исцрпити, испити(некога нека болест). – *Било га ѿолок сурдисало и чалдисало, да не могъл за целу недељу да се ѿоврне.*

ча́лне свр. удари овлаш по глави, закачи. – *Ча́лне га бо́лес.* (Т).

ча́лнут, -а, -о ударен, сулуд, ћакнут.

чалó с чело. – *Пројде урòк ѿроз салó, / Каѿѿанац му на чалó.* (Т).

чамалѐуга ж чворуга, израслина, задебљање. – *Израсла му неква чамалѐуга на чало.* (Т). [Чамалѐуга је и задебљање на доњем крају пастирског штапа, гуца].

чамрѐе несвр. копнити, нестајати, губити се психички и физички. – *Човѐк слабѐе и чамрѐе док се не ѿоѿика.* (Т). – *Кад ѿрòду гòдине, човѐк ѿòчне да веѿрѐје и чамрѐје.* (П).

ча́шка ж дем. од чаша, чашица; средина груди, подгруди. – *Боли ме у ча́шкуѿу.* (П Л).

чвару́га ж чворуга. (Т).

че га бѐде израз за оног ко ће оздравити, коме ће бити боље у здравственом смислу.

чезнѐе несвр копнити, топити се, нестајати. – *И човѐк са́мо жлѿѿѐе, веѿѿѐе, чезнѐе.* (Т).

чезнѿчине ж мн. / *чѐзничинеж* бубуљице на лицу дечака у доба пубертета.

чекмѐшче с стомаче. – *Чу ѿѿе ударим у чекмѐшче.* (Л).

чекрлѿјес разокав, разрок.

чемерѿка ж *Centaureum umbellatum* л. т. која се користи против ваши и шуге.

четáљћа ждео корена зуба (Л). [Четалка је и расоха на дрвету; гранато дрво је четаласто.].

чиби́ричав, -а, -о / *мрчкав* пробирљив у јелу, слабог апетита. (П Л).

чи́р *mfigunculus* заразно гнојно запаљење у пределу лежишта длаке на кожи или око њега које захвата и дубље слојеве коже.

чмрља́в, -а, -о затупљен, спљоштен; мало ударен.

чове́че с дем. човек малог раста, човечуљак.

чове́чи¹ м дем. и хип. од човек, добар човек; човечуљак;

чове́чи² м ресица у грлу.

чо́ља м особа сакатих руку.

чоља́в, -а, -о сакат (у руке или прсте, без прста).

чоља́к м в. чоља.

чомр́зга ж чворуга, бубуљица. – *Надизáле му се не́кве чомр́зђе ѿò враи́.* (Т).

чопрља́ћа ж заостала особа, настрана особа.

чу́л, -а, -о / *чуљко*ји нема ухо. – *Чу́л на едно̀ úво.* (Т); који је унакаженог уха.

чулу́мка ж лоптица, кврга, челенка; чворуга на глави (од ударца).

чулу́мчи́ца ж дем. и хип. од чулу́мка.

чу́љ, -а, -о који има закржљале или осакаћене уши.

чу́ља м особа закржљалих или осакаћених ушију.

чуља́в, -а, -о в. чуљ.

чуља́вица ж пеј. женска особа чуљавих ушију.

чуља́к м в. пеј. чуља.

чуљко́ м шал. в. чуља.

чу́ма ж куга; митско биће које, по веровању, мори чељад и стоку; опака болест, због које су људи остављала села.

чура́вина ж фиг. узнемирење, метеж, страх.

чуру́к м мана, недостатак. – *Момче́шо је ѿод чуру́к.* (Т).

чурукли́ја м/ж пеј. особа која има неку телесну или душевну ману.

чурукљи́в, -а, -о склон лаком оболевању, болешљив.

чѝ́кнут, -а, -оударен, будаласт, чакнут, ћакнут. – *Чѝ́кнуйи́ је у гла́ву (у́главу).*

Ц

цандрљи́в, -а, -о раздражљив, немиран.

цвр́ка несвр. празнити црева (при проливу).

цвркља́ м онај који нагло и често празни црева, која има пролив.

цвркна́ ж в. цвркља.

цвркне́ свр. нагло испразнити црева.

цѝпа му *срце* народни израз за аритмију, неправилност рада срца у виду прескакањања и аритмичних, неправилних срчаних откуцаја.

Ш

шамши́р м в. шимшир. (П).

шандрѝтав, -а, -о / *шани́рѝтав* хром, шепав.

шанѝтав, -а, -ом / *шани́трав* човек искривљених ногу; сакат; поремећених удова, хром, ћопава; који је неправилног облика (о ногама, рукама), који је дефектан. – *Шани́тав у но́ђе*. – *Шани́тав у ѝа́меѝ*. (Т)

шанѝтрав, -а, -о в. шантав.

шанѝрѝтав в. шандртав.

ша́па ж стопало. – *Заболѝла ме нога́ у ша́ѝу*.

ша́тра м ћопавац.

ша́три несвр. кривити, ћопати, преплитати ногама.

шврѝрка несвр. истицати млазем, шикљати (о крви). – *Шврѝрка на све сѝра́не*.

шврѝркне свр. потећи нагло, млазем, шикнути [сукрвица, крв, гној].

шеверњѝчав, -а, -о вртоглав.

шемши́р м в. шимшир.

ши́кне свр. бризне (о крви).

шимши́рм / *шамшир* / *шемшир* *Vixus sempervirens* л. б. за снижење крвног притиска, за заустављање крварења и изузетно бактерицидно средство.

ши́пак м *Alchemilla vulgaris* плод шипка користи се код епилепсије, обољења бешике, жучи и бубрега, пролива и цревних паразита; лист шипка је народни лек за плућне болести.

ши́пѝк в. шипак.

шо́ба несвр. шикљати, тећи млазом.

шо́ндрав, -а, -о искривљен, извитоперен; рохав, лица унакаженог од рана или бубуљица.

шопѝља́ња несвр. шиштати при говору, врскатиу говору. – *Не шоѝља́њај, не́го врѝв кѝкѝ се врѝви*. (Т).

шопѝља́нан м онај који при говору врска, шушкета.

шопѝља́на ж женска особа која при говору шушкета, врска.

шоће́кав, -а, -о који је под маном, који је нејасан. – *Шоће́кав у врѝву*. (Т).

шпирѝто́сује се несвр. сушити се, мршавети, венути.

шпирѝто́ше се свр. фиг. омршавети.

шѝрѝб, -а, -о без зуба, крезуб.

шѝрѝбав, -а, -о крезуб.

шѝрѝба́н м пеј. онај који је без зуба, који је крезуб.

- штрбља** м пеј. човек крњих зуба, крезуб.
штрбна ж пеј. крезуба жена.
штрѣкне свр. штрекнути, жигнути, заболети. (П).
штури ми у главу изр. осећа као да му је глава од песка, као да њоме пролазе трнци.
штуца му свѣс изр. осећа поремећај свести.
шћембáк м пеј. од трбух, трбушина.
шћембѣ с шкембе; стомак, трбух; желудац. [Шћембе је назив за желудац код стоке, али се у преносном смислу, и пејоративно, у говору некад односи и на људски желудац.]
шугá ж scabies заразна кожна болест праћена великим сврабом, коју изазива паразит шугарац.
шугав, -а, -о који има шугу, заражен шугом.
шугља м пеј. шугав човек; фиг. сиромах, гоља.
шугна ж пеј. шугавица; фиг. бедница.
шунтав ошамућен; умно поремећен, луд; који је поремећена ума.
шунтори несвр. тумарати, кретати се полако по кући после опоравка од болести.
шчмрљен, -а, -о затупљен, ударцима спљоштен.
шчмрљи свр. затупити, ударцима спљоштити. – *Ш-иши шчмрљим нос, кѣд ње удáрим.* (Г).
шчукан, -а, -о ударен, замлаћен.
шњнтрѣтав, -а, -о који је дефектан, који је шашав.

S

- сагњица** в. садњица, тур. П.
садњица ж тур, дупе.
свѣри се несвр. плаши се, боји се.
свркољ м (мн. свркољѣ) трепет, страх. П.
сврца несвр. 1. плашити се, страховати П; 2. фиг. прди.
сврцкам несвр. в. сврца 2.
сиљав, -а, -о 1. онај који чкиљи; 2. разрок.
сиљи несвр. гледа са напором, чкиљи. – *Баба Милѣва едвá сиљи, и она узѣла да њлеиѣ.*
синсѡв м слинавко; фиг. клипан.
синсѡлћа ж слина која виси детету из носа.
сркала с мн. наочари. П.
сркало с (мн. ркала) шаљ. око; – *Сркала њи исѣáдла, да њи исѣáдну.*
сучи несвр. зуји, бруји. – *Сучи ми у ѡши.*

сѡвнї несвр. звони [у глави, у ушима]. Л.

сѡдњинá с задњи део; задњица. – *Рисѡсїја у сѡдњину широка ко лађа*. (П).

Б (полугласник)

ѡнђа несвр. уњкати, тј. говорити уњкаво, кроз нос.

ѡнђав, -а, -о који говори кроз нос, уњкав.

ѡнђавац м мн. ѡнђавци онај који уњка, уњкавац.

ѡнђавица ж (мн. ѡнђавице) женска особа која уњка, уњкавица.

ѡнђаво прил. на уњкав начин (о говорењу), кроз нос.

ѡнђало с (мн. ѡнђала) подр. онај који уњка, уњкавац.

ѡнђање с гл. им. од ѡнђати, уњкање.

ПРИЛОГ

ЗАПИСИ ИЗ ЕТНОМЕДИЦИНЕ¹

[...] На Сврљишким планинама налазе се веће површине лековитог биља. Многе биљке имају мањи или већи значај за привреду, фармацију и медицину.

Захваљујући таквој разноврсности лековитог биља у сврљишком крају су се до овог времена сачували древни облици народног лечења, а травари су цењени и данас, када је медицина прихватила многе биљке за које се дуго сматрало да нису од изузетне користи јер нису довољно испитане.

Чувени познавалац трава је Борко из села Ђуринца. Овај познати народни лекар није више међу живима. Његови наследници су наставили исти посао, али народ верује да је Борко био успешнији јер „је имао магијску моћ да открије и препозна лековиту биљку“.

Путем до Боркових наследника, у жељи да сазнам нешто о лековитим травама, нашла сам се у кући Петровић Љубинке, рођене 1940. године у селу Извору. Живи у Сврљигу а петнаест година радила је са познатим траварем, Цветковић Бориславом, познатијим као Борко травар.

Ево како Љубинка лечи²:

Какво трéба да ти причам?

Ајде да почнемо од главу.

Има више врста главобóље. Има мигрèна, укљештèње живца у шију, слáб прóток крви до мóзак – од врат па до главу. Мòже да дóјде и рáк на мóзак. Од

---

¹ Овај запис начинила је клегиница Наташа Маркић за потребе свога семинарског рада из дијалектологије. С њим сам се упознала док сам радила свој рад, јер је она део рада објавила у часопису Бдење, који излази у Сврљигу. Овде је пренет јер је врло илустративан, концизан, и компатибилан нашем раду, а колегиници Маркић и овога пута топло захваљујемо.

²Ако бисмо овај рад посматрали са гледишта данашње медицинске науке, увидела би се и удвостручила серија мањих или већих погрешака, нејасности и недоследности, првенствено у класификацији појединих обољења у тематске целине, које су се могле избећи. Али, све је то, на крају крајева, споредно, јер није пресудно по суштинску вредност рада и не умањује у знатнијој мери његову информативну вредност.

главобóљу мóже да дóјде и у слéпе óчнице, бóлови у óчи. Кад дóјде човéк да тражи лéк, неки казује да му се врти у главу, да га занóси у главу, шондрљиво му у главу, не види дóбро. А за рáк се знаје. Чим пóчне да губи вид, да пада, туј нéма дрúго што, тóј је рáк. Ако има главобóље и закречéње дава се трава за живци и за вéне. Туј иде мешáвина: пасји јéзик, жу́та комьњика, бéла комьњика, миндрак и цвёт од божур.

За спондилóзу се дава мешáвина: маслáчак, ба́бин зу́б, босгологлáв, подбёл, жиловлэк. Лéк за рáк: туј иду две врсте за мешáвину – калавёр и лис од репу. За óчи се праје ка́плице од дебелу ко́ку.

За гушу:

Гуша се појави од више врсте: мóже гушење, мóже бóлови, крајници. За гушење се праји лéк од мешáвину: трава йва, мајкина душица, цвёт од багрен, цвёт од бьз, цвёт од игличицу. За крајници се напраји мешáвина: лис од малину, лис од купину и ментол.

Плућа

На плућа мóже да дóјде упала плућа, мóже јевтика, рáк. Лéк за упалу плућа – туј иде корен деветосил. Лéк за јевтику: мешáвина од ружу стéжу, растáвичје, лис од бадем.

Желудац

На желудац мóже да дóјде чир на желудац, нерво́за на желудац, надување стомак. За чир иде: смица́лка, калавёр, лис од киселку (јабуку). За нерво́зу и надување стомак иде жу́та хајдучица, бéла хајдучица, трóскот, растáвичје.

Јётра и слезина

Има бóлес цирóза јётре, надимање јётре. Лéк: гологу́за, бéли смил, жути смил, црвэна ра́да, маслáчак.

Бубрэзи и жуч

Обољења – ка́мен и песък у бубрэг и у жу́ч, циста на бубрэг, рáк. Лéк – праји се мешáвина: растáвичје, брэза, плод од шипэк, вéња, мајкина душица.

Маторица и јајници

Туј мóже да дóјде раница на маторицу, тумор, циста на јајник. Лéк за пијење – мешáвина: кошúтица, шибица, жути багрен, црвэни багрен. Лéк за чапкање – мешáвина: јабучица, лишайвка, камилица. За бездётке се пије йста мешáвина.

Црвени ветар

Кад се појави код човека њега све срби: ноге, руке, појави се црвенило, бели пликови, из њи течé вода. Лек се прáји од мешáвину: лис од љиљак, опашáн, бела рáда.

Реума

Код реуму човек пóчне да осећа трнци, грче му се ноге, руке, прсти, увáти га грч (стéгне му нóгу), згрчи му стопáло, у прáсе па у дебелo мéсо и у клк. Лек се прáји – лис од јáсен, врaнилова травá, йва травá – тóј се вáри и пије.

Рáне

Тóј ти је кад пуцају вéне, капиláри, кад се појави гангрéна. Лек за пијење прáји се од мешáвину: подбéл, петрóвац, хáјдучка травá, шумска кадуља́ча.

Срце

Код срце мóже да бóуде шум на срце, слáбо срце, зáлиси на срце, инфра́к, човек се замáра и гúши се. Лек за слáбо срце – цвёт од глóг (од црни и од бéли), плóд од глóг (од црни и од бéли), горóцвет. Лек за шум на срце – мórски рузмáрин који се вáри сýс ше́ћер и пије се.

Áсма

Кад је áсма човек се гúши, затвáра вáздук. Лек за áсму – цвёт од љуби́чицу, цвёт од кокóчицу, цвёт од игли́чицу, цвёт од медуни́ку.

Ше́ћерна бóлес

Човек малáкше, сýше му се ўста, пије млóго вóду. Лек – мешáвина: бéли пелин, црни пелин, пасуљи́ште.

Опáдање кóсе – срби главá, опáда коса.

Лек – копрíва, глави́ца бéли лóк, божури́ка. Мешáвина се свáри и чáпка се главá.

Притисак (висóк)

Кад је притисак висóк човек има нéсвесницу у главу, вртоглави́цу. Тóј доди од секира́цију, од нерво́зу. Лек – лис од глóг (црни и бéли).

Нисак притисак

За тóј лек травá разгóн. Вáри се и пије.

Лек за шу́љеви

Шу́љеви се познáју по зáтвор, крвáрење. Лек се пије – репушлáк. За спóљњи шу́љеви – коренчи́ћи од деветоси́љ туре се у кóмову раки́ју и тура се вéчером у чмáр.

Обољење бешике и простате

Примећује се помоћу затвор, мокрење или чешће мокрење или крварење из мокраћу. Лек – варе се траве и пију: пировина, раставичје, плускавичје.

Деца која се умочују

То је немарнос ел је дете тешко на сн. Лек – трава се пије: раставичје, троскот, разгон. Докле пије лек утопљава ноге със цреп који се напали, посипе със винско сирће и утопљавају се ноге.

Падаћа болес

За падаћу болес праји се лек од мешавину: жута комњика, бела комњика, миндрак, цвет од божур.

Тумор на дојку

Појављује се тврдиња. Лечи се със траве: вранилова трава, свари се и тури у два пешкира. Жешка облога се тура на дојку.

Усов

Натеклина или израслина код жену на пазуке и код стоку. За тој нема трава. Од тој се баје: *Усиу усйуиџеџе, усови веџрџви назад се врнеџе, у гору идеџе, на џиџчиџи идеџе, на врџне, на чџвке, на кџчиџи, на маџчиџи, овде не мож да џоминеџе, овде усрџно, овде умџчџно. Тој се баје със свеџицу од незџан грџб и џндак се кџже:* *Кад мрџивоџ забџли џџџ овџга да забџли. Баје се и със сапун с који је купан мртџв па се кџже:* *Кад овџг мрџивоџ забџли џџџ овџг чџвека да забџли.*

(Од Љубинке Петровићиз села Извора, 1992, записала Наташа Маркић.)

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Скраћенице извора види напред.

- Богдановић (2002) – Н. Богдановић: *Народна реч као здравствена информација*; у: *Етно-културолошке теме*, св.1; Сврљиг 2002.
- Глишић (1990) – Ј. Глишић: *Лексика народне медицине Сврљига*; семинарски рад у рукопису, Ниш 1990.
- Динић (1988) – Ј. Динић: *Речник тимочког говора*; СДЗб XXXIV; Београд 1988.
- Живадиновић (1973) – Н. Живадиновић: *Од народне медицине до савремене здравствене заштите*; Градина, Ниш 1973.
- Живковић (1987) – Н. Живковић: *Речник широшког говора*; Пирот 1987.
- Златковић (1989) – Д. Златковић: *Фразеологија сѐаха и наде у широшком говору*; СДЗб XXXV, САНУ, Београд, 1989.
- Костић (1970) – *Медицински лексикон*, Медицинска књига, Београд – Загреб 1970.
- Манић Форски (1997) – Д. Манић Форски: *Лужнички речник*; Бабушница 1997.
- Маркић (1992) – Н. Маркић: *Лексика народне медицине у говору Сврљига*; семинарски рад у рукопису, Ниш 1992.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, САНУ; Институт за српскохрватски језик, књ. I–XV, Београд 1981.
- Речник српскохрватског књижевног језика*; Матица српска – Матица хрватска; Нови Сад – Загреб 1969, књ. I–VI.
- Симоновић (1959) – Д. Симоновић: *Ботанички речник*; САНУ, књ. CCCXVIII, Институт за српскохрватски језик, посебна издања, књ. 3, Београд 1959.
- Ђирић (1983) – Љ. Ђирић: *Говор Лужнице*; СДЗб XXIV, Београд, 1983.